

บรรษัทระหว่างประเทศ : กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑. ความนำ

บรรษัทระหว่างประเทศได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ขนาดขอบเขตและอาณาเขตของการดำเนินงาน ทรัพยากร อิทธิพลและอำนาจของบรรษัทเหล่านี้เติบโตขึ้นเป็นทวีคูณอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การศึกษาอย่างจริงจังเกี่ยวกับบทบาทและปัญหาที่เกิดจากการขยายตัวของบรรษัทระหว่างประเทศ เพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ก่อนหน้านั้นมักจะยอมรับกันทั่วไปว่าการลงทุนโดยตรงของบรรษัทเหล่านี้ มีผลในการช่วยส่งเสริมกระบวนการพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนา แต่ประสบการณ์ในประเทศที่มีบรรษัทดำเนินกิจการอยู่มาก ย้ำให้เห็นถึงการขยายตัวของการว่างงาน ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มบุคคลและภูมิภาค และความยากจน ขณะเดียวกันบรรษัทเหล่านี้สามารถเพิ่มพูนผลกำไรของตนในส่วนรวมได้อย่างมหาศาล ผลก็คือการดูดเอาเงินทุนในรูป

ต่าง ๆ ออกไปจากประเทศด้อยพัฒนา ความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในประเทศด้อยพัฒนาก็แผ่กระจายมากขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวของบรรษัทระหว่างประเทศ

ในประเทศไทยความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของบรรษัทระหว่างประเทศในแง่มุมที่ครบถ้วนยังมีน้อย ทฤษฎีและนโยบายที่เผยแพร่กันทั่วไปในประเทศ มักมีลักษณะลำเอียง สถาบันการศึกษาแทบทุกแห่งในประเทศยังสอนตามทฤษฎีแบบนี้ โอลาสาสสิก ซึ่งมีข้อสรุปอยู่อย่างเดียวว่าการลงทุนโดยตรงของบรรษัทระหว่างประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศซึ่งขาดมิได้แน่นอน ทฤษฎีและนโยบายดังกล่าวเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของบรรษัท เป็นการบิดเบือนและเสริมสวยทางวิชาการ บทความนี้มุ่งที่รักษาดุลทางวิชาการ และลบล้างการเสริมสวยดังกล่าว โดยการเปิดเผยหม้ออันแท้จริงของบรรษัทระหว่างประเทศ

๒. ความหมายและความเป็นมา ของบรรษัทระหว่างประเทศ

การศึกษาเกี่ยวกับบรรษัทระหว่างประเทศ เพิ่งเริ่มกันขึ้นอย่างจริงจังราวสิบกว่าปีที่แล้วมา และในการศึกษาเหล่านั้นก็ยังคงมีการถกเถียงกันในเรื่องคำจำกัดความของบรรษัทระหว่างประเทศ^(๑) อย่างไรก็ดี ในบทความนี้คำนี้ “บรรษัทระหว่างประเทศ” (ต่อไปนี้จะใช้คำย่อว่าบรรษัท ฯ) ถึง บริษัทขนาดใหญ่ซึ่งดำเนินธุรกิจในประเทศต่าง ๆ หลายแห่ง โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ในประเทศหนึ่ง และมีการดำเนินกิจการสาขาอยู่ในประเทศอื่น ๆ หลายแห่ง^(๒) บางกรณีจะมีการสงวนคำว่า Multinational corporation หรือ บริษัทเอนกชาติไว้สำหรับเรียกบรรษัท ฯ ที่ใหญ่มาก เช่น General Motors, I.B.M. หรือ Exxon อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนจะเห็นว่าบรรษัท ฯ ดังกล่าวนี้อาจมีลักษณะเอนกชาติก็เฉพาะในแง่การดำเนินธุรกิจเท่านั้น แต่ในแง่ความเป็นเจ้าของประเทศเดียว เช่น บริษัท Exxon ซึ่งมีสาขาอยู่ราว ๓๐๐ แห่งในประมาณกว่า ๕๐ ประเทศ แต่เจ้าของก็คือสหรัฐเท่านั้น มีน้อยกรณีที่บริษัท ฯ จะมีเจ้าของมากกว่าหนึ่ง

ประเทศ เช่น Royal Dutch/Shell และ Uni-lever ซึ่งมีลักษณะเป็นบรรษัทสองชาติ^(๓)

แม้ความสนใจในการศึกษาถึงบทบาทของบรรษัท ฯ ในแง่ต่างๆ จะเริ่มขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ การดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ได้มีมานานแล้วในประวัติศาสตร์ เช่น การธนาคารแบบดั้งเดิมในยุคกลาง การรวมทุนกันไปค้าขายทางไกลของกลุ่มพ่อค้า เป็นต้น บริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษในสมัยศตวรรษที่ ๑๗ จัดได้ว่าเป็นบรรษัท ฯ ที่สำคัญในสมัยนั้น, ในศตวรรษที่ ๑๙ บรรษัทต่าง ๆ จากอังกฤษ สหรัฐและประเทศอื่น ๆ ในยุโรป ได้ขยายการค้าออกไปยังประเทศอื่นอื่นอย่างมากมาย นอกจากนี้ยังมีการลงทุนทำกิจการสาธารณูปโภค ทำเหมืองแร่ และทำการผลิตสินค้าเกษตรกรรมต่างๆ ในทวีปอเมริกาใต้ เอเชีย แอฟริกา และออสเตรเลีย หลังจากปี ๑๘๖๐ เป็นต้นมาก็เริ่มมีบริษัทอุตสาหกรรมต่าง ๆ ออกไปทำการผลิตโดยตรงในต่างประเทศกันบ้าง ในราวสงครามโลกครั้งที่หนึ่งปรากฏว่าบรรษัท ฯ หลายแห่งซึ่งดำเนินกิจการอยู่จนถึงปัจจุบัน ได้ขยายการผลิตโดยตรงออกไปยังหลายประเทศแล้ว อย่างไรก็ดีในระยะนี้

(๑) ชื่อในภาษาอังกฤษของบรรษัทระหว่างประเทศอาจมีได้หลายอย่าง เช่น International corporation, Multinational corporation หรือ Transnational corporation.

(๒) Muller (1973), p. 124; Tugendhat (1973), p. 10.

(๓) Sweezy (1978), pp. 1-2.

กิจกรรมด้านต่างประเทศของบรรษัท ฯ เหล่านี้ ยังมีปริมาณน้อยอยู่ ดังจะเห็นได้จากประมาณการของ J. Dunning ซึ่งสรุปว่า ในปี ๑๙๑๔ เพียงร้อยละสิบของการเคลื่อนไหวของทุนระหว่างประเทศ ประกอบด้วยการลงทุนโดยตรง (Direct investment) และที่เหลือก็เป็นการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ (Portfolio investment) ^(๔) อย่างไรก็ตาม กิจการของบรรษัท ฯ ต่าง ๆ ก็ขยายตัวเร็วขึ้นโดยเฉพาะในช่วงหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ในราวปี ๑๙๗๐ การลงทุนโดยตรงซึ่งบรรษัท ฯ ต่าง ๆ เกี่ยวข้องอยู่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงสามในสี่ของการเคลื่อนไหวของทุนระหว่างประเทศ เมื่อพิจารณาจากมูลค่าตามบัญชีของบรรษัท ฯ จำนวน ๖๕๐ แห่ง ที่ใหญ่ที่สุด การลงทุนต่างประเทศของบรรษัท ฯ เหล่านี้มีประมาณ ๑๖๕ พันล้านดอลลาร์ และประมาณหนึ่งในสามของจำนวนนี้อยู่ในประเทศด้อยพัฒนา แม้ว่าการลงทุนโดยตรงเหล่านี้มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นของบรรษัท ฯ จากสหรัฐ แนวโน้มในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า ส่วนแบ่งของบรรษัท ฯ จากสหรัฐและอังกฤษมีแนวโน้มลดลงขณะที่บรรษัท ฯ ของเยอรมันและญี่ปุ่นขยายตัวมากขึ้น

๓. การขยายตัวของบรรษัทระหว่างประเทศ

บรรษัทระหว่างประเทศซึ่งมีกลไกและรูปแบบดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลมาจากวิวัฒนาการของระบบทุนนิยมซึ่งแผ่ออกไปทั่วโลก บรรษัทขนาดใหญ่เกิดขึ้นและดำเนินการในขั้นแรกอยู่ภายในระบบเศรษฐกิจแห่งหนึ่งเมื่อเกิดการรวมศูนย์ของทุนมากขึ้น ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นในอังกฤษราวปลายศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งโครงสร้างทางอุตสาหกรรมได้เปลี่ยนไปอย่างเด่นชัด กล่าวคือ อำนาจทางเศรษฐกิจในประเทศได้เปลี่ยนจากบริษัทการผลิตขนาดเล็กจำนวนมากซึ่งแข่งขันกันไปสู่บริษัทการผลิตขนาดใหญ่ และบริษัทการเงินขนาดใหญ่จำนวนไม่กี่แห่ง แนวโน้มในการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจก็เพิ่มมากขึ้นทุกที ^(๕) ระบบทุนนิยมดั้งเดิมซึ่งมีการแข่งขันมาก กลายเป็นระบบทุนนิยมแบบผูกขาด (Monopoly capitalism) โดยมีบรรษัทขนาดใหญ่เป็นกลไกที่สำคัญ ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนามากในระยะหลัง ๆ บริษัทขนาดใหญ่ภายในประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีแนวโน้มที่จะขยายตัวออกไปทำกิจการต่างประเทศอยู่เสมอ เพราะต้องการที่จะเข้าครองตลาดสินค้า เข้าครอบครองแหล่งวัตถุดิบ

(๔) Tugendhat (1973), p. 38.

(๕) คุรายละเอียดยกใน Magdoff (1969):

และแสวงหาช่องทางการลงทุนใหม่ซึ่งให้ผลกำไร สูงกว่า พฤติกรรมของบรรษัทของประเทศต่างๆ ได้กลายเป็นปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ระหว่างประเทศ จนอาจกล่าวได้ว่าบรรษัท ระหว่างประเทศเป็นรูปแบบและกลไกของจักรวรรดินิยมแบบใหม่^(๖) ต่อไปนี้จะกล่าวถึงการ ขยายตัวของบรรษัท ฯ ของสหรัฐในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง เพราะในช่วงดังกล่าว สหรัฐมีการลงทุนโดยตรง ณ ต่างประเทศมาก ที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีสัดส่วนลดลงบ้างในระยะไม่กี่ปีมานี้

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของบรรษัท ฯ หลัง สงครามโลกครั้งที่สองนั้น มีสาเหตุสำคัญจากการ ที่การลงทุนโดยตรงในต่างประเทศมีกำไรในอัตรา สูงกว่าที่จะผลิตในประเทศของตนเองแล้วส่งออก ไปต่างประเทศ การศึกษาของ Baran และ Sweezy^(๗) สรุปว่าเกือบทุกอุตสาหกรรมของ สหรัฐที่ทำการผลิตในต่างประเทศมียอดกำไรสูง ขึ้นทุกที และขณะเดียวกันอัตราผลตอบแทนจาก ต่างประเทศก็สูงกว่าที่ได้รับในสหรัฐอเมริกาเอง ด้วยเหตุนี้ สถิติ การลงทุนของบริษัทอเมริกาจึง เพิ่มขึ้นจาก \$๗.๒ พันล้าน ในปี ๑๙๔๖ มาเป็น \$๔๐.๖ พันล้าน ในปี ๑๙๖๓ และเป็นประมาณ \$๕๕ พันล้าน ในราวปี ๑๙๗๒^(๘) นอกจากนี้

ถ้าจะพิจารณาในแง่ทัศนคติของนักลงทุนอเมริกัน จะเห็นได้ชัดว่าส่วนใหญ่ เชื่อกันว่าการลงทุนใน ประเทศของเขาค่อนข้างจะถึงจุดอิ่มตัวแล้ว ใน ทางตรงกันข้ามเขาได้เห็นว่า ต่างประเทศนั้น เป็นตลาดที่กำลังขยายตัวและต้องการผลิตภัณฑ์ ใหม่ ๆ เสมอ จึงทำให้ตลาดเหล่านี้มีอัตราความ จำเวิญสูง ดังจะเห็นได้ชัดจากข้อสรุปการสำรวจ บริษัทอเมริกันในต่างประเทศซึ่งได้ข้อเท็จจริงที่ สำคัญ ๓ ประการคือ

๑. ยอดขายในต่างประเทศของบริษัทเพิ่มขึ้น ในอัตราเร็วกว่าในประเทศ และบาง กรณีเพิ่มในอัตราที่สูงกว่าถึง ๓ หรือ ๔ เท่าตัวก็มี
๒. อัตรากำไรในกิจการต่างประเทศสูงกว่า หลายบริษัทแจ้งว่าได้กำไรถึง ๒ เท่าตัว ทั้งนี้มีสาเหตุมาจาก ค่าแรงถูกและ แข่งขันน้อย (หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ มี อำนาจผูกขาดค่อนข้างสูงนั่นเอง)
๓. บริษัทสามารถครองตลาดต่างประเทศ ได้ดีขึ้น โดยการตั้งโรงงานที่นั่นแทน ที่จะผลิตในอเมริกาแล้วส่งไปขาย ซึ่ง เป็นการประหยัดค่าขนส่ง สามารถ หลีกเลี่ยงอากรขาเข้าหรือเครื่องกีด ขวางการค้าอื่น ๆ

(๖) รุ Sweezy (1978), p. 1 และดูตอนที่ ๗ ข้างล่างนี้

(๗) Baran and Sweezy (1970), pp. 195-98.

(๘) Wheelwright (1974), p. 105.

ตัวอย่างการดำเนินกิจการประเภทเดียวกัน
ในประเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า กิจการในต่างประเทศ
ได้กำไรในอัตราสูงกว่า จะเห็นได้จากกิจการ

ของ New Jersey Standard Oil ซึ่งเป็นบริษัทฯ
ชั้นนำของสหรัฐฯ สินทรัพย์และกำไรของบริษัท
นี้แบ่งตามภูมิภาคได้ดังนี้ (คิดเป็น เปอร์เซ็นต์)

	สินทรัพย์	กำไร
สหรัฐอเมริกาและคานาดา	๖๗	๓๔
อเมริกาใต้	๒๐	๓๙
เขตตะวันออก	๑๓	๒๗
รวม	๑๐๐	๑๐๐

จะเห็นได้ว่าสินทรัพย์สองในสามอยู่ใน
อเมริกาเหนือ แต่มีส่วนของกำไรเพียงหนึ่งใน
สามของกำไรทั้งหมด ขณะเดียวกันในต่างประ
เทศที่มีสินทรัพย์เพียงหนึ่งในสาม แต่สามารถ
ให้กำไรมากถึงสองในสาม ตัวอย่างอันนี้ชี้ให้
เห็นชัดแจ้งถึงเหตุผลสำคัญในการที่บริษัทฯ
ได้ขยายตัวมากในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา

เหตุผลอีกอย่างหนึ่งในการที่บริษัทฯ
ขยายตัวอย่างรวดเร็วก็คือ ผลประโยชน์ต่าง ๆ
ที่บริษัทฯ สร้างให้แก่ประเทศที่เป็นเจ้าของ
เช่น การนำเงินตราต่างประเทศเข้ามา การ
พัฒนาเทคโนโลยีเป็นต้น ถ้าหากบริษัทฯ ของ
ประเทศใดไปดำเนินกิจการต่างประเทศจนทำให้
ประเทศนั้นต้องสูญเสียผลประโยชน์หลายอย่าง
รัฐบาลของประเทศนั้นย่อมจะต้องขัดขวางการ
ดำเนินงานของบริษัทฯ นั้น แต่เนื่องจากผล
ประโยชน์ที่ได้รับอย่างมาก รัฐบาลของประเทศ
นั้น ๆ จึงให้การสนับสนุนกิจกรรมของบริษัทฯ

เต็มที่ รายงานการศึกษาของ U.S. Tariff
Commission ในปี ๑๙๗๓ สรุปว่าสหรัฐฯ ได้
ประโยชน์อย่างมากจากการขยายตัวของบริษัทฯ
ในแง่การค้าระหว่างประเทศ บริษัทฯ ได้มี
ส่วนช่วยให้ฐานะของ Current account ดีขึ้น
และไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ดุลการชำระ
เงินของสหรัฐฯ ขาดดุลในช่วง ๑๙๖๕-๑๙๖๙
เพราะบริษัทฯ ได้ช่วยส่งสินค้าออกเพิ่มขึ้น
มากกว่าการนำเข้าสินค้าเข้าปีละหลายพันล้าน ตรง
กันข้ามบริษัทที่ทำธุรกิจเฉพาะภายในประเทศ
ส่งสินค้าเข้ามากกว่าส่งสินค้าออก นอกจากนี้
บริษัทฯ ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างเทคโนโลยี
ใหม่ ขยายการวิจัยและพัฒนา (Research
and development) ซึ่งมีส่วนช่วยให้สหรัฐฯ
สามารถส่งเทคโนโลยีออกไปขายต่างประเทศ
ได้มากถึง ๑๐ เท่าของการซื้อเทคโนโลยีเข้ามา
ทำนองเดียวกันบริษัทฯ ซึ่งใช้เทคโนโลยี
ระดับสูงในการผลิตก็สามารถส่งสินค้าออกสุทธิ

ได้มากถึง ๖.๑ พันล้านดอลลาร์ ขณะที่บริษัททั่ว ๆ ไปในประเทศซึ่งทำการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันนำสินค้าเข้าสู่สิทธิเป็นเงิน ๒.๑ พันล้านดอลลาร์ในระหว่างปี ๑๙๖๖ - ๑๙๗๐ ในแง่การจ้างงานแม้จะมีการอ้างว่าการขยายตัวของบริษัท ๆ ในต่างประเทศเป็นการทำลายโอกาสการจ้างงานภายในประเทศ แต่ผลการค้นคว้าของคณะกรรมการดังกล่าวพบว่า การจ้างงานภายในประเทศ มิได้ถูกระทบกระเทือนมากอย่างที่เคยเชื่อกัน^(๙) เนื่องจากผลประโยชน์เหล่านี้ รัฐบาลของประเทศที่เป็นเจ้าของบริษัท ๆ จึงให้การสนับสนุนต่อกิจการต่างประเทศของบริษัทอย่างมาก เช่น รัฐบาลสหรัฐมีโครงการค้ำประกันการลงทุน (Investment Guarantee Program) ให้แก่บริษัท ๆ ในกรณีที่ถูกประเทศอื่นรับกิจการ การให้สินเชื่อในการชำระภาษีและการผ่อนชำระเงินต่าง ๆ ต่อรัฐบาล ก็มีมีส่วนส่งเสริมการขยายตัวของบริษัท ๆ

นอกจากนี้จึ่งดังกล่าวกว่า การขยายตัวของบริษัท ๆ ยังได้รับแรงดึงดูดจากการให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ที่ประเทศเจ้าบ้านเสนอให้ โดยเฉพาะการยกเว้นภาษีบางอย่าง นอกจากนี้ต้นทุนการผลิตในแง่ค่าแรงในประเทศด้อยพัฒนาที่ต่ำกว่ามาก ยิ่งกว่านั้นกลไกทางสถาบันที่จะถ่วงดุลอำนาจของบริษัท ๆ ก็ไม่มีอยู่ในประเทศด้อย

พัฒนาหลายแห่ง เช่นไม่มีสหภาพแรงงานที่เข้มแข็ง สถาบันการเงินในประเทศเหล่านี้ก็อ่อนแอ ทำให้บริษัท ๆ มีอำนาจต่อรองสูงในประเทศด้อยพัฒนา โอกาสที่บริษัท ๆ จะแสวงหากำไรสูงสุดย่อมมีมากกว่าในประเทศพัฒนาด้วยกัน^(๑๐) ด้วยเหตุนี้บริษัท ๆ จึงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวออกไปสู่ประเทศด้อยพัฒนามากขึ้นทุกที จึงอาจกล่าวได้ว่าการขยายตัวของบริษัท ๆ ออกไปทั่วโลกก็เพื่อแสวงหากำไรเป็นหลัก

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของบริษัท ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและการบริหารงานของบริษัท ๆ ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมในด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศก็ถูกระทบกระเทือนโดยการขยายตัวของบริษัท ๆ ในแง่การเปลี่ยนแปลงภายในบริษัท ๆ ในช่วง ๒๐ กว่าปีมานี้ การบริหารงานของบริษัท ๆ ได้มีลักษณะรวมศูนย์มากขึ้น กล่าวคือบริษัท ๆ มีความสามารถที่จะบงการจากศูนย์กลางมากขึ้น (Central direction) ไม่ว่าบริษัท ๆ จะมีสำนักงานสาขาสักกี่แห่งก็ตาม การปฏิบัติการต่าง ๆ ของสาขาเหล่านี้จะประสานและดำเนินตามแผนส่วนรวมของบริษัท ๆ อย่างดี ทั้งนี้ก็เป็นเพราะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับการสื่อสารและคมนาคม ผลงานของแต่ละสาขาในประเทศต่าง ๆ มิได้ขึ้น

(๙) Lea and Webley (1973), pp. 31-33.

(๑๐) Muller (1973), p. 126.

อยู่กับผลกำไรที่สาขานั้นทำได้ แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถที่สาขานั้นมีส่วนช่วยให้กำไรส่วนรวมของบริษัท ๆ เพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงไร ฉะนั้นบางสาขาซึ่งอยู่ในประเทศหนึ่งอาจจะแสดงบัญชีว่าขาดทุน แต่ผลงานของสาขานั้นจัดว่าดีมาก็ได้ ถ้าหากสาขานั้นสามารถป้องกันมิให้คู่แข่งเข้ามาแย่งตลาดของบริษัท ๆ ฯลฯ ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง บริษัท ๆ จะบริหารงานโดยการบงการจากศูนย์กลางได้ยากยิ่ง แต่ละสาขาอาจมีความอิสระในการตัดสินใจได้มาก ทั้งนี้ก็เป็นเพราะการสื่อสารคมนาคมยังไม่รวดเร็วพอ และยังไม่มีการมองกลที่จะบันทึกและประมวลข้อมูลจำนวนมากมหาศาลได้^(๑๑)

ในแง่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การขยายตัวของบริษัท ๆ อย่างรวดเร็วในระยะยี่สิบกว่าปีมานี้ ทำให้เกิดการผูกขาดมากขึ้นในวงการธุรกิจระหว่างประเทศ บริษัท ๆ จำนวนไม่มากนักได้กลายเป็นยักษ์ใหญ่ในการค้าระหว่างประเทศ ดังจะเห็นได้ว่ายอดขายของบริษัท ๆ เหล่านี้สูงกว่ารายได้ประชาชาติของหลายประเทศ ยิ่งกว่านั้นบริษัท ๆ ไม่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐบาลเจ้าของหรือรัฐบาลเจ้าบ้านโดยตรง นอกจากทำตามนโยบายของสำนักงานใหญ่หรือศูนย์กลางเท่านั้น บริษัท ๆ จะสามารถที่จะย้ายการผลิตหรือย้ายถ่ายเทผลกำไร จาก

สาขาในประเทศหนึ่งไปสู่อีกประเทศหนึ่งตามอำเภอใจ แนวโน้มในการเติบโตของบริษัท ๆ นับวันจะทวีมากขึ้นทุกที จนมีการคาดคะเนว่าภายในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ จะมีบริษัท ๆ อยู่เพียง ๒๐๐ ถึง ๓๐๐ บริษัทเท่านั้น ที่จะเป็นเจ้าของและควบคุมทรัพย์สินถึงสามในสี่ของทรัพย์สินทั้งหมดในประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบผสม มีผู้เรียกปรากฏการณ์ที่บริษัท ๆ ขยายตัวอย่างรวดเร็วนี้ว่าเป็นการขยายตัวของทุนในระหว่างประเทศ (Internationalization of capital) ซึ่งหมายถึงการผนึก (integrate) ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเข้าด้วยกัน โดยมีบริษัท ๆ ยักษ์ใหญ่ไม่มากนักเป็นผู้นำ^(๑๒) การตัดสินใจทางเศรษฐกิจหรือในบางกรณีทางการเมืองและสังคมจะตกอยู่ในอำนาจของบริษัท ๆ เหล่านี้ การจะผลิตสิ่งใดในปริมาณมากน้อยเพียงไร ผลิตอย่างไรและเพื่อใคร บริษัท ๆ จะมีบทบาทอยู่มากในทำนองเดียวกัน บริษัท ๆ ก็สามารถจะเลือกตั้งราคาในตลาดต่าง ๆ ได้ เนื่องจากมีอำนาจผูกขาดอยู่มาก ในสถานะเช่นนี้ก็เป็นไปได้ที่ระบบเศรษฐกิจแห่งชาติหรือระบบทุนนิยมแห่งชาติ (national capitalism) อาจถูกแทนที่ (ในขนาดและระดับต่าง ๆ กัน) โดยระบบทุนนิยมระหว่างประเทศ ซึ่งหมายความว่าระบบเศรษฐกิจของประเทศที่มีบริษัท ๆ เข้าไป

(๑๑) ศู Tugendhat (1973), pp. 31-32.

(๑๒) คุรายละเอียดยกใน Wheelwright (1974), pp. 35-46.

ดำเนินการอยู่มาก จะแตกกระจาย (disintegrate) มากขึ้นทุกที ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าการขยายตัวของบริษัท ๆ มาสู่ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนา มิได้มีหลักประกันแน่นอนว่าประเทศเจ้าบ้านจะได้รับประโยชน์อย่างที่เข้าใจกัน ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดในตอนต่อไป

๔. โฉมหน้าที่แท้จริงของบริษัทระหว่างประเทศ

ถ้าหากมีกิจกรรมอย่างหนึ่งที่รัฐบาลของประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ มักให้การสนับสนุนเป็นพิเศษพร้อมทั้งเผยแพร่และชักชวนให้ประชาชนทั่วไปหลงเชื่อกันว่ามีประโยชน์เหลือที่จะพรรณนา สิ่งนั้นก็คือการลงทุนต่างประเทศ ตรงกันข้าม ประเทศพัฒนาหลายประเทศในอดีตได้พยายามกีดกันการลงทุนต่างประเทศเพื่อที่จะส่งเสริมนายทุนชาติ มีการตั้งกำแพงภาษีคุ้มกันการผลิตภายในประเทศ หรือมีฉะนั้นก็วางกฎระเบียบอย่างเข้มงวดที่จะป้องกันการรุกรานของสินค้าหรือการลงทุนจากต่างประเทศ ตัวอย่างที่สำคัญก็ได้แก่ประเทศญี่ปุ่น^(๑๓) เหตุผลในการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศก็คือ ประเทศด้อยพัฒนาขาดแคลนเงินทุน เทคโนโลยี และความสามารถในการประกอบการ จึงส่งเสริมให้บริษัท ๆ เข้ามาลงทุนโดยแย่งกันให้เครื่องล่อใจคือให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ หลายประเภทดังที่ทราบ

กันดี ทั้งนี้ก็โดยหวังว่าบริษัท ๆ เหล่านี้จะนำเงินทุนเข้ามาในประเทศ นำเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่ และเข้ามาฝึกฝนให้เกิดผู้ประกอบการเพิ่มขึ้นในประเทศ เข้ามาขยายการจ้างงาน และนำเอาวัตถุดิบภายในประเทศมาใช้ในกระบวนการผลิต สิ่งเหล่านี้เป็นความหวังที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงเป็นความจริงขึ้นมาได้ ในบางภูมิภาคของโลก การขยายตัวของบริษัท ๆ ได้พิสูจน์ถึงความล้มเหลวดังกล่าวอย่างมาก ขณะที่ในส่วนอื่นผลการดำเนินของบริษัท ๆ ยังมีได้ มีการพิสูจน์ออกมาชัดเจนว่าเป็นอย่างไร ในประเทศกลุ่มลาตินอเมริกา บริษัท ๆ ได้มีการพินาศกับประเทศเจ้าบ้านหลายแห่ง จนมีการต่อต้านบริษัท ๆ กันในหลายประเทศ อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นการยากที่จะประเมินว่าบริษัท ๆ สร้างคุณประโยชน์ดังกล่าวให้แก่ประเทศเจ้าบ้านมากน้อยเพียงไร เราจำเป็นต้องทำการวิจัยในรายละเอียดพร้อมทั้งเสนอวิธีการที่จะตอบคำถามต่อไปนี้

๑. กิจกรรมของบริษัท ๆ จะเป็นการกระทบกระเทือนหรือทำลาย นายทุนชาติหรือไม่?
๒. มีการนำเทคนิคใหม่มาใช้มากน้อยเพียงไร และช่วยให้ภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเพิ่มพูนเทคนิคใหม่อย่างไร

(๑๓) ดู Henderson (1975), pp. 10-18, 195-236.

บ้าง มีการฝึกทักษะ (Skill-training effects) มากน้อยแค่ไหน ?

๓. มีการส่งเสริมการลงทุนและการออมภายในประเทศอย่างไรบ้าง ช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศหรือไม่ ?

๔. มีการพัฒนาทรัพยากรของชาติมาใช้ในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ประเทศหรือไม่ สภาวะแวดล้อมถูกกระทบกระเทือนเพียงไร ?

๕. ผลกำไรของบรรษัท ฯ นั้นมีการแบ่งปันให้แก่ประเทศเจ้าบ้านในลักษณะที่ยุติธรรมหรือไม่ เช่นในด้านผู้บริโภคนจะได้รับซื้อสินค้าในราคาถูกกว่าสินค้าชนิดเดียวกันที่นำเข้ามาหรือไม่ ในฐานะแรงงานเขาจะได้รับค่าจ้างเพิ่มจากเดิมหรือไม่ และในแง่รัฐบาลนั้นก็ดูว่าได้รับผลประโยชน์ด้านภาษีอากรเหมาะสมแล้วหรือไม่ ?

๖. บรรษัท ฯ มีส่วนในการทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมมีอัตราความเจริญเพิ่มขึ้นหรือไม่ นอกจากนี้ก็น่าจะพิจารณาด้วยว่าผลประโยชน์ที่ได้จากบรรษัท ฯ นี้ทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้นหรือไม่ ?

ถึงแม้ว่างานวิจัยที่จะตอบปัญหาเหล่านี้ยังมีอยู่น้อย และมีอยู่ในลักษณะกระจัดกระจาย แต่

เมื่อนำมาประมวลเข้าด้วยกันจากแหล่งต่าง ๆ ก็ช่วยให้เราได้ข้อสรุปที่น่าสนใจ ผลการศึกษาในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกาซึ่งมีบรรษัท ฯ เกือบช้อยู่มาก แสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วการดำเนินงานของบรรษัท ฯ ต่าง ๆ ในประเทศเหล่านี้มีผลในทางลบมากกว่าทางบวก และการขยายตัวของบรรษัท ฯ มีส่วนทำให้เกิดความด้อยพัฒนา (underdevelopment) เพิ่มขึ้น^(๑๒) กล่าวคือการลงทุนของบรรษัท ฯ ก่อให้เกิดความยากจนเพิ่มขึ้นแก่คนในประเทศ เพราะการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมากทำให้เกิดการว่างงานมากขึ้น การว่างงานในประเทศด้อยพัฒนาซึ่งปราศจากการชดเชยโดยรัฐบาล หมายถึงการกระจายรายได้เลวลงทุกที ผลประโยชน์จากบรรษัท ฯ ที่มีให้แก่ประเทศด้อยพัฒนามักจะตกอยู่แก่คนกลุ่มน้อย ซึ่งอย่างมากที่สุดก็เป็นเพียงร้อยละ ๑๐ หรือ ๒๐ ของคนทั้งประเทศที่มีรายได้สูงกว่ากลุ่มอื่นอยู่แล้ว ในสถานะเช่นนี้การขยายเงินออม การฝึกทักษะ และการประหยัดเงินตราต่างประเทศก็เป็นไปได้ยาก ในแง่การส่งเสริมความสามารถในการประกอบการและนายทุนชาติบรรษัท ฯ ไม่ได้มีส่วนเท่าที่ควรเพราะการขยายกิจการของบริษัท ฯ มักจะเป็นการแข่งขันกับกิจการของนายทุนชาติ การได้เปรียบทางด้านการตลาดและแหล่งเงินทุนโดยสาขาของบรรษัท ฯ ทำให้กิจการของนายทุนชาติหดตัวลง นอกจากนี้ การวิจัยโดย Vaupel

(๑๒) ดู Muller (1973), Griffin (1977) และ Sunkel (1973).

และ Curhan พบว่า จากปี ๑๙๕๘ ถึง ๑๙๖๗ ในจำนวนกิจการสาขาที่บริษัท ๆ ของสหรัฐไปตั้งในลาตินอเมริกา รวบรวมร้อยละ ๓๖ หรือ ๔๗๗ แห่ง ตั้งขึ้นโดยการซื้อกิจการของนายทุนท้องถิ่น แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตอย่างเดียว อัตราส่วนนี้จะสูงขึ้นเป็นร้อยละ ๔๖ หรือ ๓๓๑ แห่ง^(๑๓) ในกรณีที่มีการร่วมทุนกันระหว่าง นายทุนชาติและสาขาของบริษัท ๆ ไม่ว่าจะการเป็นเจ้าของจะมีสัดส่วนอย่างไร โดยมากแล้ว การควบคุมและบริหารงานมักจะตกอยู่ในมือของบริษัท เพราะการผูกขาดเทคโนโลยีและการตลาดของบริษัท ๆ ในประเทศไทยรายงานทางราชการก็ยอมรับว่า “นักลงทุนจากต่างประเทศ มีความสำคัญตั้งแต่การเตรียมและจัดทำโครงการ ตลอดจนการบริหารกิจการ และการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ เฉพาะอย่างยิ่งการตลาดต่างประเทศ ทุน เทคนิคการผลิต วิธีการบริหาร และการตลาดสมัยใหม่”^(๑๔) นักลงทุนไทยที่มีส่วนร่วมกับบริษัท ๆ นี้ โดยมากจะมีลักษณะเป็น “นายหน้า” (comprador) คนไทยจำนวนมากซึ่งมีชื่ออยู่ในคณะกรรมการของบริษัทที่ร่วมทุนกับบริษัทต่างประเทศ โดยมากไม่ได้มีบทบาทในการตัดสินใจทางธุรกิจที่สำคัญ หลายคน

เป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและเจ้าของที่ดิน ฯลฯ^(๑๕) บุคคลเหล่านี้เป็นเพียงนายหน้าให้กับบริษัท ๆ ในการเข้ามาดำเนินการในประเทศไทย ความหวังที่บุคคลเหล่านี้จะกลายมาเป็นนายทุนชาติที่แท้จริงคงมีอยู่ไม่มากนัก

อีกคำถามหนึ่งที่สำคัญคือบริษัท ๆ นำเงินทุนเข้ามาจริงหรือไม่? คำตอบก็คือจริง แต่ว่า สัดส่วนของเงินทุนที่นำมาใช้นั้นน้อยเกินไป การศึกษาในลาตินอเมริกาพบว่าระหว่าง ปี ๑๙๕๗ ถึง ๑๙๖๕ บริษัท ๆ นำเงินลงทุนเข้ามาเพียงร้อยละ ๑๗ ของการลงทุนเบื้องต้น ที่เหลือจำนวนร้อยละ ๘๓ เป็นเงินลงทุนที่รวบรวมขึ้นภายในประเทศเหล่านี้ ที่สำคัญคือบริษัท ๆ มีเพียงแต่ใช้เงินออมของประเทศเจ้าบ้านในการลงทุนเท่านั้น แต่ยังไม่อาศัยตลาดสินเชื่อกองประเทศนั้นเพื่อเป็นทุนดำเนินการในระยะสั้นด้วย^(๑๖) ผลการวิจัยของ Nakauchi เกี่ยวกับพฤติกรรมของบริษัท ๆ ของญี่ปุ่นในประเทศไทย^(๑๗) ยืนยันถึงข้อเท็จจริงนี้อย่างดี กล่าวคือ บริษัทญี่ปุ่นมักจะลงทุนในประเทศไทยโดยอาศัยสินเชื่อจากธนาคารภายในประเทศ โดยผ่านทางสำนักงานสาขาของ Bank of Tokyo และ Mitsui Bank ในกรุงเทพฯ การวิจัยเกี่ยวกับ

(๑๓) อ้างใน Muller (1973), p. 138

(๑๔) กองโครงการเศรษฐกิจ, สศช. (๒๕๒) หน้า ๔๑

(๑๕) ดู *Foreign Companies in Thailand*.

(๑๖) Muller (1973), pp. 136-137; Frank (1969), บทที่ ๕

(๑๗) Nakauchi (1975).

แหล่งเงินทุนของบริษัท ฯ ของประเทศอื่นที่
ดำเนินการอยู่ในประเทศไทย คงจะมีข้อสรุป
ไม่แตกต่างจากกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวนี้มากนัก

ในแง่การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจาก
สาขาของบริษัท ฯ กับประเทศเจ้าบ้าน โดยเฉพาะในด้านการเสียภาษีอากร การตั้งราคา
สินค้าและค่าแรงที่เหมาะสม บริษัท ฯ มิได้
ทำหน้าที่อย่างเหมาะสมในแง่เหล่านี้ เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าบริษัท ฯ มักจะสามารถหลีกเลี่ยงการ
เสียภาษีได้โดยอาศัยกลวิธีต่าง ๆ เพื่อจะรักษา
ผลกำไรไว้แก่สำนักงานใหญ่ของบริษัท ฯ ให้
มากที่สุด จากการศึกษาของ C.V. Vaitos
เกี่ยวกับการผลิตยาโดยสาขาของบริษัท ฯ ในปี
๑๙๖๘ พบว่าบริษัท ฯ เหล่านี้แจ้งเสียภาษีต่อ
รัฐบาลโคลัมเบีย โดยสำแดงว่าอัตราผลตอบแทน
เฉลี่ยของบริษัท ฯ มีเพียงร้อยละ ๖.๗ ขณะที่
Vaitos ค้นพบว่าอัตราผลตอบแทนที่แท้จริงของ
๑๕ สาขาเฉลี่ยแล้วสูงถึง ๑๓๖.๓ เปอร์เซ็นต์^(๑๘)
นอกจากนี้บริษัท ฯ มักจะแสดงผลกำไรต่ำโดย
การซื้อสินค้าจากสาขาอื่นของบริษัท ฯ ในราคา
สูงเกิน (overpricing)^(๑๙) ด้วยเหตุนี้ผลประโยชน์ที่ประเทศเจ้าบ้านจะได้รับจากบริษัท ฯ ก็
เหลือน้อย ไม่ว่าในรูปภาษีอากร หรือราคาที่มี
บริโภคในประเทศต้องจ่าย การผูกขาดทางเทคโนโลยี

ของบริษัท ฯ ในประเทศด้อยพัฒนา
หมายถึงการผูกขาดในการผลิตและการตั้งราคา
สินค้าด้วย ทั้งนี้เพราะประเทศด้อยพัฒนามี
ตลาดแคบเกินไปที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตหลาย
ราย การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้เครื่อง-
จักรมากในการผลิตของบริษัท ฯ แสดงว่าจะมี
ผู้ผลิตเพียงไม่กี่รายในอุตสาหกรรมหนึ่ง^(๒๐) ใน
สถานะเช่นนี้ บริษัท ฯ ไม่เพียงแต่ผูกขาดการ
ขายสินค้าแต่ยังผูกขาดการจ้างด้วย คุณสมบัติ
ที่จะได้รับจากบริษัท ฯ ก็เหลืออยู่ไม่มากนัก

จากคำอธิบายข้างต้นนี้ เราสามารถจะมอง
เห็นโฉมหน้าที่แท้จริงของบริษัท ฯ ได้ชัดเจน
ขึ้น ไม่มีข้อสงสัยว่าข้อเท็จจริงจากประสบการณ์
ของประเทศในลาตินอเมริกา จะขัดแย้งกับความ
เชื่อของรัฐบาลในหลายประเทศ และตรงกัน
ข้ามคำบรรยายเกี่ยวกับบทบาทของการลงทุน
ต่างประเทศในการพัฒนาประเทศจากตำราต่าง ๆ
ที่จัดพิมพ์ในประเทศซึ่งมีสำนักงานใหญ่ของ
บริษัท ฯ ตั้งอยู่มากที่สุด (เราจะกล่าวถึงเบื้อง
หลังของทฤษฎีเหล่านี้ในตอนหลัง) อย่างไรก็ตาม
โฉมหน้าที่เราได้อธิบายมาข้างต้นนั้น เป็นเพียง
สิ่งที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของบริษัท ฯ เรายังไม่
ทราบถึงกลไกหรือเครื่องมือที่บริษัท ฯ นำมาใช้
ในการดำเนินงานของสาขาต่าง ๆ ทั่วโลก ต่อไป

(๑๘) อ้างใน Muller (1973), p. 145.

(๑๙) Vaitos (1974), บทที่ ๔ และภาคผนวกที่ ๕

(๒๐) ญ Merhav (1969); Griffin (1977), p. 63.

นี้เราจะศึกษาถึงเครื่องมือหรือกลไกที่บรรษัท ฯ นำมาใช้เพื่อรักษาและเพิ่มพูนกำไรและอำนาจ

๕. กลไกแห่งอำนาจครอบงำของ บรรษัทระหว่างประเทศ

บรรษัท ฯ มีกลไกการครอบงำ (dominating mechanism) ซึ่งทำงานร่วมกันเป็นระบบ กลไกต่าง ๆ จะประสานซึ่งกันและกันในการรักษาและขยายอำนาจครอบงำ (dominating power) ของบรรษัท ฯ อยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ก็คือการควบคุมเทคโนโลยี การควบคุมทางการเงิน การใช้อำนาจในการตั้งราคา และการใช้อำนาจทางการเมือง การทำงานประสานกันระหว่างกลไกทั้ง ๔ ประการนี้ ช่วยให้บรรษัท ฯ สามารถมีอำนาจเหนือประเทศด้อยพัฒนา ในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่สำคัญของชาติ อำนาจครอบงำในลักษณะดังกล่าวย่อมมีวิธีการและขนาดแตกต่างกันไปในประเทศต่าง ๆ ที่มีบรรษัท ฯ เข้ามาดำเนินการอยู่ การศึกษาถึงกลไกทั้งสิ้นนี้โดยละเอียดเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่นักวิชาการควรทำในโอกาสต่อไป ในที่นี้เราเพียงแต่อธิบายได้โดยย่อเท่านั้น

๕.๑ การควบคุมทางเทคโนโลยี

การพยายามสร้างอุตสาหกรรมของประเทศด้อยพัฒนา ดำเนินไปได้ก็โดยอาศัยเทคโนโลยีจากบรรษัทระหว่างประเทศ แต่เทคโนโลยีที่ต้องการนั้นมิได้เสนอขายอย่างแข่งขันในตลาดเสรีเทคโนโลยีเป็นสินค้าผูกขาดที่บรรษัท ฯ ครอบครองอยู่ โดยการจดทะเบียนสิทธิบัตร (patent) การอนุญาตให้นำวิธีการผลิตนั้น ๆ มาใช้ในประเทศอื่น ก็ทำได้โดยการออกใบอนุญาตและคิดค่าธรรมเนียมในอัตราสูง ที่จริงแล้วการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างชาติเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเทคโนโลยีของชาติขึ้นมา ประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมสำเร็จในศตวรรษที่ ๒๐ เช่น ญี่ปุ่น ก็พึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีจากสหรัฐเป็นหลัก แต่ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในด้านนี้ก็เพราะรัฐบาลได้เข้ามาวางเงื่อนไขในการซื้อเทคโนโลยีนี้* โดยดูแลมิให้บรรษัท ฯ ทำสัญญาเอาเปรียบบริษัทในประเทศได้เลย^(๒๑) ในสภาวะปัจจุบัน แม้ในบางกรณีประเทศด้อยพัฒนาจะสามารถรับเอาเทคโนโลยีบางชนิดมาปรับปรุงให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจได้บ้าง^(๒๒) แต่โดยส่วนใหญ่ภายใต้ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายใน

* มักจะมีการใช้คำว่า “Technological Transfer” กันอย่างแพร่หลาย คำว่า transfer มักสื่อความหมายว่าเป็นการโอนหรือให้เปล่า ที่จริงควรเรียกว่า “Technological Commercialisation” หรือการค้าขายเทคโนโลยีจะถูกต้องตามความจริงมากกว่า ดู Radice (1975), p. 190

(๒๑) Ozawa (1974).

(๒๒) Mytelka (1978).

ในและระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ ประเทศเหล่านี้ ย่อมตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการซื้อเทคโนโลยีจากบริษัท ฯ^(๒๓) การเสียเปรียบนี้เกิดจากลักษณะของการพึ่งพาบริษัท ฯ อย่างค่อนข้างถาวร

สัญญาผูกมัดที่บริษัท ฯ เรียกร้องต่อบริษัท ฯ ในประเทศด้อยพัฒนา ไม่ว่าจะบริษัท ฯ ที่ต้องถือหุ้นหรือผู้ร่วมทุน มีลักษณะสำคัญคือ ๑) การจำกัดตลาดสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยเทคโนโลยีนั้น (Export restrictive clause) และ ๒) การบังคับให้บริษัท ฯ ที่ซื้อเทคโนโลยีต้องซื้อสินค้าระหว่างผลิตและสินค้าทุนจากบริษัท ฯ ที่ขายเทคโนโลยีเพียงแห่งเดียว (tie-in clauses) การสำรวจบริษัท ฯ ของบางประเทศในลาตินอเมริกา พบว่า ๒๐๐ บริษัท ฯ ใน ๒๔๗ แห่งต้องทำสัญญาผูกมัดในลักษณะ ๑) นอกจากนี้ร้อยละ ๖๗ ของสัญญาซื้อเทคโนโลยีในประเทศเหล่านี้ มีข้อผูกมัดในลักษณะ ๒) และในบางอุตสาหกรรมผูกมัดในลักษณะ ๒) มีอยู่ในสัญญาเกือบทั้งหมด ในการทำสัญญาต่าง ๆ บริษัท ฯ มักจะหลีกเลี่ยงกฎหมาย โดยระบุว่าผลผลิตที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีจะต้องมีคุณสมบัติตามที่บริษัท ฯ ระบุไว้ ซึ่งก็หมายความว่าบริษัท ฯ ที่ต้องซื้อต้องซื้อทั้งเครื่องจักร วิธีการและบางครั้งก็ต้องซื้อวัตถุดิบเกือบทั้งหมดจากบริษัท ฯ นอก

จากนี้ในกรณีบริษัท ฯ ที่ต้องได้รับอนุญาตให้ส่งสินค้าไปขายในประเทศอื่นได้ บริษัท ฯ ที่ต้องถือหุ้นก็ต้องให้เอกสิทธิ์แก่บริษัท ฯ ในการขายนั้นๆ โดยบริษัท ฯ อ้างว่าเป็นการจำเป็นเพื่อรักษาชื่อเสียงของตราสินค้าของบริษัท ฯ^(๒๔)

การผูกขาดทางเทคโนโลยีของบริษัท ฯ ไม่เพียงแต่จะมีเฉพาะการผลิตสินค้าทั่วไป ผลิตภัณฑ์ที่มีความสำคัญต่อชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ก็ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของบริษัท ฯ ผู้ผลิตที่สำคัญมีอยู่เพียงห้าประเทศ คือ สหรัฐ สวิสเซอร์แลนด์ เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส และอังกฤษระหว่างปี ๑๙๕๐-๑๙๖๗ ประเทศเหล่านี้เป็นเจ้าของสิทธิบัตร (patent) การผลิตยาที่ค้นพบใหม่ราวร้อยละ ๙๐ หรือราว ๑๒๓ รายการจากยาใหม่ ๑๓๘ ชนิดที่ค้นพบในช่วงดังกล่าว บริษัท ฯ จากประเทศเหล่านี้มีอำนาจมากในการควบคุมตลาดยาทั่วโลก ความสามารถในการควบคุมตลาดและเทคโนโลยีของกลุ่มบริษัท ฯ นี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากกว่าบริษัท ฯ ในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ซึ่งต่างก็มีอำนาจผูกขาดมากอยู่แล้ว บริษัท ฯ ยาเหล่านี้ควบคุมใบอนุญาตการผลิตและสิทธิบัตรต่าง ๆ ได้โดยเด็ดขาด นอกจากนี้ยังสามารถที่จะครอบครองตลาดยาของประเทศไว้อย่างเป็นการถาวร โดยอาศัยระบบ

(๒๓) Vaitos (1974). pp. 43-65.

(๒๔) ศุ Radice (1975), pp. 190-97.

การโฆษณาซึ่งค่อนข้างเกินความจริง^(๒๕) ที่สำคัญกว่านั้นคือ บริษัท ฯ เหล่านี้ยังสามารถผูกขาดตัวยาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตยา ด้วยเหตุนี้การผลิตยาด้วยตนเองของประเทศด้อยพัฒนาต้องพบอุปสรรคข้อนี้มาก ผลสุทธก็คือประเทศด้อยพัฒนาต้องพึ่งพาบริษัท ฯ อยู่ตลอดเวลาไป^(๒๖)

เราจึงเห็นได้ชัดว่าการควบคุมทางเทคโนโลยีของบริษัท ฯ เป็นการจำกัดการขยายการผลิตของประเทศด้อยพัฒนา เป็นการผูกขาดทั้งด้านการซื้อสินค้าทุนและวัตถุดิบ และยังเป็น การควบคุมการตลาดระหว่างประเทศอีกด้วย นอกเหนือจากการพึ่งพาทางเทคโนโลยีประเทศด้อยพัฒนายังต้องพึ่งพาการตลาด (market dependency) อีกด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จำกัดพัฒนาการของพลังการผลิตในประเทศด้อยพัฒนา

๕.๒ การควบคุมทางการเงิน

ประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไปมักจะขาดแคลนเงินทุนที่จะใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่กระนั้นก็ตาม เงินทุนจากประเทศเหล่านี้ก็ ยังรั่วไหลออกไปต่างประเทศอีกมาก ไม่ว่าจะ เป็นการส่งออกโดยบริษัท ฯ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยนายทุนชาติ หรือโดยการชำระหนี้ระหว่างประเทศ ยิ่งกว่านั้น บริษัท ฯ ยังสามารถเข้ามาแย่งเงินทุนจากตลาดภายในประเทศดังได้กล่าวมาแล้ว บริษัท ฯ อยู่ในฐานะได้เปรียบเพราะว่าเครดิตดีกว่าบริษัทท้องถิ่น สถาบันการเงินภายในประเทศด้อยพัฒนาจึงมักจะให้กู้แก่สาขาของบริษัท ฯ เป็นอันดับแรก นอกจากนี้สาขาของธนาคารระหว่างประเทศก็มีความลำเอียงในลักษณะเดียวกัน การขยายตัวของธนาคารระหว่างประเทศซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับการขยายตัวของบริษัท ฯ เป็นการสนองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน^(๒๗) ข้อสำคัญคือการทำ

(๒๕) ยาใหม่ที่ออกสู่ตลาดในระยะเร็ว ๆ นี้ มิได้มีผลอย่างแท้จริงเหนือยาเก่ามากนัก การทดสอบทางราชการในสหรัฐและอังกฤษพบว่า ยาใหม่จำนวนราวร้อยละ ๘๐ มิได้แสดงผลอย่างแท้จริงตามโฆษณาแต่อย่างใด แต่ก็ยังมีการส่งใช้กันทั่วไปเพราะการโฆษณาอย่างมากมาย การทุ่มเงินโฆษณาได้มากเช่นนี้เป็นเพราะบริษัท ฯ ผูกขาดเหล่านี้สามารถสร้างกำไรได้อย่างมหาศาลจากกิจการต่าง ๆ ทั่วโลก ดูรายละเอียดใน Lall (1977), pp. 25-27.

(๒๖) อย่างไรก็ตามความพยายามของรัฐบาลศรีลังกาในการเปลี่ยนโครงสร้างของอุตสาหกรรมยา และการขจัดอิทธิพลของบริษัท ฯ ในช่วง ๑๙๗๒-๑๙๗๖ เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างผลประโยชน์ของกลุ่มการแพทย์และเภสัชกรรมกับบริษัท ฯ ความสำเร็จในช่วงนี้อาจถูกทำลายลงได้ ดู Lall and Bibile (1977).

(๒๗) Muller (1973), pp.128-30, Sweezy (1978), p.8

บริษัท ๆ มีส่วนเกี่ยวข้องกับธนาคารระหว่างประเทศ ในแง่ของกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของเป็นผู้บริหาร หรือบุคลากรต่าง ๆ บริษัท ๆ ต่าง ๆ มักจะเกี่ยวโยงกันโดยมีตัวแทนอยู่ในคณะกรรมการบริหารของธนาคาร^(๒๘) ส่วนกรณีของบริษัท ๆ และธนาคารระหว่างประเทศมิได้เกี่ยวโยงกัน เนื่องจากการเป็นลูกค้าแก่กันในหลายประเทศและเป็นไปในระยะยาว ธนาคาร ๆ ก็มักจะให้บริการแก่บริษัท ๆ ก่อนบริษัทของประเทศด้อยพัฒนา ในแง่นี้ บริษัท ๆ ก็มีอิทธิพลในด้านการเงินอย่างมาก

ความจำเป็นในการซื้อเทคโนโลยีราคาแพง ประกอบกับการขาดแคลนเงินทุน ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาต้องพึ่งพาอาศัยเงินกู้และความช่วยเหลือต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ในแง่เหล่านี้ บริษัท ๆ ก็ยังมีอิทธิพลอยู่ในสถาบันต่าง ๆ ที่ให้เงินกู้ระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฯลฯ ในด้านการช่วยเหลือระหว่างประเทศ บริษัท ๆ ก็มีอิทธิพลมากการตัดสินใจเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ (จะกล่าวถึงในข้อ ๕.๔ ข้างล่างนี้) ประสพการณ์จากอดีตที่เพิ่งผ่านมานี้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศด้อยพัฒนาให้ความช่วยเหลือ

และเงินกู้แก่ประเทศด้อยพัฒนา เพื่อนำมาสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จะยังประโยชน์แก่บริษัท ๆ ของตนโดยตรง นอกจากนี้ก็ยังนำมาใช้ซื้อสินค้าทุนและเทคโนโลยีจากบริษัท ๆ อีกทอดหนึ่ง การซื้อสินค้าโดยใช้เงินจากความช่วยเหลือมักจะต้องผ่านบริษัท ๆ ซึ่งสามารถตั้งราคาสินค้านั้นอย่างสูงเกินราคาในตลาดทั่วไปอย่างมาก ความช่วยเหลือที่แท้จริงมักจะเหลือไม่ถึงครึ่งของมูลค่าที่ให้เมื่อหักราคาที่สูงเกินควรออกไป^(๒๙) การตัดสินใจในการใช้เงินของประเทศด้อยพัฒนาจึงอยู่ภายในอิทธิพลของบริษัท ๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก จึงอาจสรุปได้ว่าการควบคุมทางการเงินและเทคโนโลยี หมายถึง บริษัท ๆ มีอำนาจในการสร้าง “เครื่องกีดขวางในการเข้ามาแข่งขัน” (Barrier to entry) ได้โดยเด็ดขาดในกิจการที่บริษัท ๆ เกี่ยวข้องอยู่นั้นก็คือการมีอำนาจที่จะทำลายคู่แข่งและปิดกั้นการเข้ามาแข่งขันของบริษัทท้องถิ่น^(๓๐)

๕.๓ อำนาจในการตั้งราคา

ดังได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น ความสามารถในการผูกขาดเทคโนโลยีหมายถึงความสามารถในการผูกขาดการผลิตและการตั้งราคาด้วยเช่น

(๒๘) Blair (1972), p. 77.

(๒๙) Santos (1973), p. 114, O'conner (1974) pp. 189-90

(๓๐) Muller (1973), p.130.

เดียวกัน อำนาจในการตั้งราคานั้นมิได้เป็นแต่เพียงเครื่องมือในการเพิ่มพูนกำไรมหาศาลให้แก่สาขาของบริษัท ๆ ในประเทศต่าง ๆ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการยกย้ายถ่ายเทหรือดูดเอาผลกำไรนั้นออกจากประเทศด้อยพัฒนา ไปสู่ศูนย์กลางหรือสำนักงานใหญ่ของบริษัท ๆ เนื่องจากการขยายตัวออกไปทั่วโลกของสาขาจากบริษัท ๆ ในเครือเดียวกัน ปริมาณซื้อขายสินค้าระหว่างผลิต (ซึ่งได้แก่วัตถุดิบ ชั้นส่วนต่าง ๆ) และสินค้าทุนระหว่างสาขาเหล่านี้ก็ขยายตัวมากขึ้นทุกที การตั้งราคาสินค้าซึ่งมีการซื้อขายกันในลักษณะนี้เรียกว่า การตั้งราคาโอน (transfer pricing)^(๓๑) การตั้งราคาโอน มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพของตลาดแข่งขันแต่อย่างใด โดยทั่ว ๆ ไปสาขาต่าง ๆ มักจะเลือกตั้งราคาในลักษณะที่จะให้ประโยชน์แก่บริษัท ๆ โดยส่วนรวมมากที่สุด บริษัท ๆ ได้ใช้การตั้งราคาโอนนี้เป็นเครื่องมือในการลักลอบส่งผลกำไรออกไปจากประเทศที่กีดกันการส่งผลกำไรออกนอกหรือส่งเงินออกจากประเทศที่มีอัตราภาษีสูง ไปเก็บไว้ในประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำ เช่น ปานามา เกาะบาฮาม่า และเซแมน ในอเมริกากลาง การยกย้ายถ่ายเทผลกำไรของบริษัท ๆ ไปมาระหว่าง

สาขาต่าง ๆ นี้ มีส่วนในการซ้ำเติมปัญหาดุลการชำระเงินขาดดุลของประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ อย่างมาก การค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งราคาโอนนั้นเป็นการยาก เพราะเป็นความลับทางธุรกิจ แต่อย่างไรก็ดี งานวิจัยของ C.V. Vaitos ให้ความกระจ่างแก่เราในเรื่องนี้อย่างมาก และการวิจัยในแนวเดียวกันสำหรับประเทศไทย อาจช่วยบรรเทาการสูญเสียเงินตราต่างประเทศในลักษณะดังกล่าวได้อย่างมากมาย Vaitos พิสูจน์ได้ว่าสาขาของบริษัท ๆ ในกลุ่มประเทศลาติน-อเมริกาได้มีการตั้งราคาสินค้าระหว่างผลิตที่นำเข้ามาอย่างสูงเกินควร (overpricing)* ผลการศึกษาอุตสาหกรรมการผลิตเภสัชกรรมในประเทศโคลัมเบีย ปรากฏว่าสาขาของบริษัท ๆ ตั้งราคาวัตถุดิบและสารเคมีสูงเกินไปกว่าราคาแข่งขันในตลาดโลกถึง ๑๔๕ เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับบริษัทของประเทศนั้น ซึ่งตั้งราคาเกินควรเพียง ๑๓ เปอร์เซ็นต์ ผลการศึกษาในกรณีของประเทศชิลีและเปรูก็ให้ข้อสรุปว่าสาขาของบริษัทมีแนวโน้มที่จะตั้งราคาเกินควรในอัตราสูงมาก และมักจะสูงกว่าบริษัทท้องถิ่นมาก ดังจะเห็นได้จากตัวเลขในตารางที่ ๑ และ ๒

* การตั้งราคาเกินควรอาจวัดได้จากสูตรนี้คือ $100 \times \left(\frac{P_M - P_W}{P_W} \right)$ เมื่อ P_M คือราคานำเข้า f.o.b. ของสินค้าในประเทศที่ศึกษา, P_W ราคาสินค้าชนิดเดียวกันที่มีการซื้อขายในตลาดโลก

(๓๑) ดูรายละเอียดใน Lall (1974), pp. 86-44 และ Vaitos (1974) บทที่ ๔

ตารางที่ ๑: การตั้งราคาเกินควรของผลิตภัณฑ์ที่นำมาใช้ในการผลิตเกษตรกรรมในชิลี

การตั้งราคาเกินควร (%)	จำนวนผลิตภัณฑ์	จำนวนบริษัท	
		บริษัทชิลี	สาขาของบริษัท ฯ
๐	๑๑	๑๓	๖
๑-๓๐	๕		
๓๑-๑๐๐	๑๔	๕	๓
๑๐๑-๕๐๐	๑๒	๒	๑๐
เกินกว่า ๕๐๐	๒		

ที่มา : Vaitos (1974), p.49

ตารางที่ ๒. การตั้งราคาเกินควรของผลิตภัณฑ์ที่นำมาใช้ในการผลิตเกษตรกรรมในเปรู

การตั้งราคาเกินควร %	จำนวนบริษัท	
	บริษัทเปรู	สาขาของบริษัท ฯ
๐-๒๐	๔	๓
๒๑-๕๐	๑	๕
๕๑-๑๐๐	๑	๒
๑๐๑-๒๐๐	๑	๒
๒๐๑-๓๐๐	๐	๒
เกินกว่า ๓๐๐	๐	๑

ที่มา : Vaitos (1974), p.49

การที่บรรษัทฯ เหล่านี้สามารถตั้งราคาโอนและราคาทั่วไปได้อย่างสูง ก็เนื่องจากการผูกขาดสารเคมีและเทคโนโลยี ในบางกรณีสารเคมีบางชนิดไม่สามารถซื้อได้ในตลาดทั่วไปเลย^(๓๒)

สาขาของบริษัท ฯ ที่ผลิตยากี่ตั้งราคาเกินควรมากในประเทศศรีลังกา เมื่อรัฐบาลดำเนินการให้องค์การเกษตรแห่งชาติมีเอกสิทธิ์ในการซื้อตัวยาสารเคมีต่าง ๆ ในการผลิตยา

ปรากฏว่าการซื้อขายในตลาดแข่งขันช่วยประหยัดเงินตราต่างประเทศได้หลายร้อยล้านบาทในแต่ละปี^(๓๓)

การตั้งราคาเกินควรของบริษัทน้ำมัน ฯ เป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งที่จะดูดเอากำไรมหาศาลออกจากประเทศด้อยพัฒนา ก่อนที่กลุ่มประเทศอาหรับร่วมกันควบคุมการผลิตน้ำมันดิบ การซื้อและขายน้ำมันดิบอยู่ในอำนาจของบริษัทน้ำมัน ฯ

(๓๒) Lall (1977), p. 26.

(๓๓) Lall and Bibile (1977), pp. 591-93.

โดยตรง สาขาของบริษัทน้ำมัน ฯ ซึ่งควบคุม
ทั้งการจำหน่ายภายในประเทศและการกลั่นน้ำมัน
มักจ่ายเงินค่าน้ำมันดิบสูงเป็นพิเศษให้แก่สาขา
ของบริษัท ฯ ในประเทศอื่น เมื่อรัฐบาลของ
ประเทศเจ้าบ้านขอร้องให้บริษัทลดราคาน้ำมัน
ดิบลงบ้าง สาขาของบริษัท ฯ ก็จะอ้างว่าราคา
ที่เขาเสนอให้ นี้ จัดได้ว่าต่ำเป็นพิเศษอยู่แล้ว
แต่เสนอให้รัฐบาลลงไปสืบราคาจากแหล่งอื่น
ดูบ้าง แน่แน่นอนทีเดียว ไม่ว่าจะไปสืบราคาที่ไหน
ใน “โลกเสรี” ราคาน้ำมันดิบก็ไม่ต่างกันนัก
เพราะมีบริษัท ฯ ยักษ์ใหญ่อยู่ราว ๗ หรือ ๘
แห่ง เป็นผู้ผูกขาดน้ำมันดิบของโลก และ
สามารถควบคุมการผลิตน้ำมันดิบของโลกได้ราว
สามในสี่ถ้าไม่รวมสหรัฐและประเทศกลุ่มคอม-
มิวนิสต์^(๓๔) ถึงแม้ว่าในระยะหลังกลุ่มประเทศ
อาหรับจะสามารถเข้าควบคุมการผลิตน้ำมันดิบ
ไว้ได้เป็นส่วนใหญ่ การกลั่นน้ำมัน ผลิตภัณฑ์
จากน้ำมันและการจำหน่ายในประเทศต่าง ๆ ก็
ยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของบริษัทน้ำมัน ฯ
กลุ่มเดิมนั่นเอง

กลไกต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ประ-
กอบกันในการทำลายโอกาสในการพัฒนาของ
ประเทศด้อยพัฒนาอย่างเป็นทางการถาวร การผูก
ขาดทางเทคโนโลยี การตลาดและการเงิน

ระหว่างประเทศ พร้อมทั้งอำนาจในการตั้งราคา
มีส่วนในการดูดเอาส่วนเกินทางเศรษฐกิจจาก
ประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนา ใน
ภูมิภาคที่การลงทุนโดยบริษัท ฯ เป็นไปอย่าง
กว้างขวาง โดยเฉพาะในเขตลาตินอเมริกา
กระแสเงินไหลออกสุทธิไปสู่ประเทศพัฒนามี
แนวโน้มมากขึ้นทุกที ในระหว่างปี ๑๙๕๖ ถึง
๑๙๖๗ เงินทุนที่ส่งออกโดยบริษัท ฯ ในรูป
ต่าง ๆ เช่น กำไร เงินปันผล ค่าธรรมเนียม
การใช้ใบอนุญาตการผลิต ฯลฯ มีมูลค่าเป็น
๒.๗ เท่าของเงินทุนที่นำเข้ามาในลาตินอเมริกา
และในระยะหลังๆ นี้ตัวเลขนี้เพิ่มขึ้นเป็น ๕ เท่า
หรือมากกว่า เมื่อพิจารณาในแง่ประเทศด้อย
พัฒนาทั้งหมด การวิจัยของสหประชาชาติพบ
ว่าระหว่างปี ๑๙๖๕-๑๙๖๙ ประเทศด้อยพัฒนา
ต้องจ่ายเงินออกสุทธิในรูปของกำไร เงินปันผล
และ ฯลฯ ของบริษัท ฯ ไปสู่ประเทศพัฒนา
มากขึ้นทุกที กล่าวคือ ในปี ๑๙๖๕ การส่งเงิน
ออกสุทธิดังกล่าวมีเพียง ๑.๘ พันล้านดอลลาร์^(๓๕)
แต่ในปี ๑๙๗๐ เพิ่มขึ้นถึง ๓.๗ พัน
ล้านดอลลาร์ นี่เป็นจำนวนเงินที่มีการบันทึกไว้
ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ถ้ารวมเอาการตั้งราคา
โอรนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การไหลออกสุทธิ
ดังกล่าวจะต้องมากกว่านี้มากทีเดียว.

(๓๔) Penrose (1970), pp. 126-27 สำหรับการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับอำนาจและปัญหาที่เกิดจากบริษัทน้ำมัน ฯ
ในประเทศด้อยพัฒนา ดู Penrose (1968).

(๓๕) Wheelwright (1974), pp. 105-106.

๕.๔ การใช้อำนาจทางการเมือง

Keith Griffin ได้ตั้งข้อสังเกตอย่างเหมาะสมว่า บรรษัทระหว่างประเทศมิได้ถือว่ามีนโยบายต่าง ๆ ไม่ว่าจะของประเทศเจ้าของ หรือประเทศเจ้าบ้าน เป็นสิ่งที่กำหนดให้ และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เหล่านั้น แต่บรรษัท ๆ จะพยายามอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการแสวงหากำไรของบรรษัท ๆ อยู่ตลอดเวลา^(๓๖) บรรษัท ๆ สามารถมีอิทธิพลในการวางนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของบรรษัท ๆ^(๓๗) ความเกี่ยวโยงระหว่างบรรษัทใหญ่ ๆ ภายในสหรัฐและรัฐบาลในลักษณะที่บรรษัทกลายเป็นแขนขาของรัฐ และขณะเดียวกันรัฐก็เป็นเครื่องมือของบรรษัท จัดได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของระบบอุตสาหกรรมสมัยปัจจุบัน^(๓๘) ผู้นำทางเศรษฐกิจทางการเมืองและทางทหารมีแนวโน้มที่จะร่วมกันในการตัดสินใจต่าง ๆ ที่สำคัญ จึงไม่มีข้อสงสัยว่าบรรษัท ๆ สามารถใช้อิทธิพลทางการเมืองได้มาก นอกจากนโยบายของรัฐบาลบรรษัท ๆ ยังมีอิทธิพลเหนือ

องค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การกรรมระหว่างประเทศ และองค์การอาหารและเกษตร เป็นต้น บรรษัท ๆ ใช้อิทธิพลเหล่านี้เข้าแทรกแซงกิจการในประเทศเจ้าบ้าน เพื่อยินยอมและปฏิบัติตามเงื่อนไขของบรรษัท ๆ หรือสร้างบรรยากาศต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกหากำไรของบรรษัท ๆ การใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศเจ้าบ้านเหล่านี้ จะมีขนาดมากน้อยตามผลประโยชน์ที่บรรษัท ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ ตัวอย่างต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นการใช้อำนาจทางการเมืองของบรรษัท ๆ

เครื่องมือสำคัญของบรรษัทระหว่างประเทศของสหรัฐก็คือกฎหมายความช่วยเหลือต่างประเทศ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยวุฒิสมาชิกฮิกเกินลูเปอร์ในปี ๑๙๖๒ ซึ่งเรียกกันว่า "Hickenlooper Amendment"* ข้อแก้ไขเพิ่มเติมของกฎหมายนี้วางข้อบังคับว่าประธานาธิบดีต้องส่งความช่วยเหลือซึ่งให้แก่ประเทศที่โอนกิจการของชาวสหรัฐเป็นของรัฐ โดยไม่จ่ายเงินชดเชยรวดเร็ว^(๓๙) การตีความว่าการจ่ายเงิน

(๓๖) Griffin (1977), p. 70.

(๓๗) ดู Barnet (1972), Galbraith (1967) และ Magdoff (1969).

(๓๘) Galbraith (1967) บทที่ 26.

(๓๙) Penrose (1970), p. 130

* การแก้ไขกฎหมายความช่วยเหลือต่างประเทศเมื่อปี ๑๙๖๒ เป็นเพราะประธานาธิบดีฟิลิเดล คาสโตร ยึดทรัพย์สินและกิจการต่าง ๆ ของสหรัฐทันทีที่เขายึดอำนาจในคิวบาได้ กลุ่มนักลงทุนต่างประเทศทั้งหลายก็วิ่งเต้นให้นักการเมืองต่าง ๆ แก้ไขกฎหมายดังกล่าว เพื่อที่จะประกันว่ารัฐบาลต่างชาติจะไม่ยึดกิจการของพวกเขาโดยไม่จ่ายเงินชดเชยให้เพียงพอ

ชดเชยอย่างรวดเร็วอย่างเพียงพอและอย่างมีประสิทธิภาพหมายถึงอะไรบ้าง เป็นสิ่งที่บรรษัท ฯ สามารถเรียกร้องเอาผลประโยชน์คืนอย่างเต็มที่รัฐบาลของเขาสนับสนุนเต็มที่ การที่รัฐบาลของสหรัฐให้การสนับสนุนต่อนักลงทุนของเขาโดยปราศจากเงื่อนไข ก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากหลายประการต่อประเทศใดก็ตามที่ต้องพึ่งพาการลงทุน และความช่วยเหลือจากสหรัฐอย่างมาก

กรณีการตั้งบรรษัทปิโตรเลียมแห่งชาติของประเทศศรีลังกา เมื่อปี ๑๙๖๑ เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดซึ่งชี้ให้เห็นถึงอำนาจและอิทธิพลของบรรษัทระหว่างประเทศ ที่จะระดมความช่วยเหลือจากรัฐบาลของเขา รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศมาใช้ประโยชน์ ไม่นานหลังจากที่รัฐบาลศรีลังกาในขณะนั้นประกาศโอนกิจการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของบริษัทต่างชาติเป็นของรัฐ รัฐบาลก็ต้องประจันหน้ากับบริษัทน้ำมันต่าง ๆ สถาบันการเงินระหว่างประเทศหลายแห่งและโดยเฉพาะกับธนาคารโลก นอกจากนี้ทั้งรัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลสหรัฐต่างก็มีบริษัทศรีลังกาหลายอย่างในนามของบริษัทน้ำมันเหล่านั้น^(๔๐) ในต้นปี ๑๙๖๓ สหรัฐก็ตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่งลังกา และในระยะไล่เลี่ย

กัน ธนาคารโลกซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์การระหว่างประเทศและไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับรัฐบาลของสหรัฐก็ไต่ตื้อให้เงินกู้ใหม่แก่งลังกา

การโค่นล้มรัฐบาลอาเยนเด่ ซึ่งได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง เป็นตัวอย่างที่ชัดที่สุดว่าบรรษัท ฯ สามารถระดมพลังต่าง ๆ มาสร้างความเป็นป่วนให้เกิดขึ้นภายในประเทศชิลี ทั้งนี้เพราะรัฐบาลอาเยนเด่พยายามที่จะขจัดอิทธิพลของบรรษัท ฯ ออกไปโดยการโอนกิจการของบรรษัท ฯ มาเป็นของรัฐ ก่อนปี ๑๙๗๐ ชิลีได้รับเงินกู้จากธนาคารโลกและ Inter-American Development Bank เป็นจำนวนปีละ ๘๐ ล้านดอลลาร์ และได้รับจาก AID อีกประมาณปีละ ๕๐ ล้านดอลลาร์ พอรัฐบาลซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชนซึ่งมีนโยบายและการปฏิบัติโดยอ้างอิงหลักประชาธิปไตยขึ้นครองอำนาจความช่วยเหลือและเงินกู้เหล่านี้ถูกตัดหมดสิ้นเชื้อระยะสั้นต่าง ๆ ก็ถูกระงับหมด^(๔๑) แต่หลังจากมีการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลดังกล่าวได้ไม่นาน ความช่วยเหลือ สินเชื่อ และเงินกู้จากสหรัฐและองค์การระหว่างประเทศก็พรั่งกันมาสู่ชิลีอีก^(๔๒) นี้แสดงให้เห็นชัดถึงอิทธิพลของบรรษัท ฯ ที่มีต่อนโยบายของรัฐบาลสหรัฐ ฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในประเทศเช่นเดียวกัน หลัง-

(๔๐) Olson (1975) p. 205

(๔๑) กู Radice (1975), pp. 233-47. และ Inostroza (1973).

(๔๒) Radice (1975) pp. 248-49.

จาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นช่วงที่บรรยากาศไม่อำนวยประโยชน์แก่การกอบโกยผลกำไรของบริษัท ฯ เพราะการเปิดเผยพฤติกรรมต่าง ๆ และประชามติในลักษณะคัดค้านพฤติกรรมของบริษัท ฯ โดยประชาชน รัฐบาลสหรัฐได้ตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากราว ๗๘๐ ล้านดอลลาร์ในปี ๒๕๑๖ ลงมาเหลือเพียง ๓๔๐ ล้านดอลลาร์ในปี ๒๕๑๘ ทั้งนี้เพื่อจะสร้างความเป็นป่วนให้กับรัฐบาลซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชน โดยหวังที่จะสนับสนุนการกลับคืนของรัฐบาลที่สนับสนุนบริษัท ฯ เต็มที่ ข้อนี้เป็นจริง กล่าวคือในปีงบประมาณ ๒๕๒๐ ความช่วยเหลือทางทหารที่สหรัฐให้แก่ไทย พุ่งขึ้นเป็น ๑,๙๖๘ ล้านดอลลาร์ ซึ่งสูงเป็น ๙ เท่าของปี ๒๕๑๘^(๔๓) และแน่นอนทีเดียวความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในระยะหลังจากวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ ก็เพิ่มขึ้นจากสองสามปีที่แล้วอย่างมากเช่นเดียวกัน

ไม่เพียงแต่การใช้รัฐบาลของตนและองค์การระหว่างประเทศมาเป็นเครื่องมือบริษัท ฯ ยังเข้าไปแทรกแซงทางการเมืองในบางประเทศโดยตรงอีกด้วย บริษัท United Fruit ซึ่งขยายกิจการในกัวเตมาลาอย่างกว้างขวาง จนเป็นเจ้าของกิจการหลายอย่างนอกเหนือจากการผลิต

กล้วยหอม เช่น การรถไฟ ท่าเรือ และการเดินเรือหลายสายมีอิทธิพลทางการเมืองมากถึงขั้นที่สามารถที่จะ “ซื้อ” หรือกำจัดประธานาธิบดี หรือสภาผู้แทนได้ นอกจากตัวอย่างนี้ บริษัท ฯ อื่น ๆ ยังเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่าง ๆ ในอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการพยายามแยกดินแดนซึ่งมีทรัพยากรสมบูรณ์มาเป็นรัฐอิสระ แต่บริษัท ฯ สามารถควบคุมได้ในบางกรณีการรวมกลุ่มระหว่างประเทศเพื่อขจัดอิทธิพลของบริษัท ฯ ก็มักจะถูกต่อต้านและแทรกแซงจนล้มเหลว การรวมกลุ่มของประเทศที่ผลิตทองแดงก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ความล้มเหลวของกลุ่มประเทศที่ผลิตกล้วยหอมในอเมริกากลาง ซึ่งให้เห็นอย่างชัดแจ้งถึงอิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของบริษัท ฯ ในต้นปี ๑๙๗๔ หลังจากที่ประเทศคิวบา คอสตาริกา ฮอนดูรัส ปานามา กัวเตมาลา โคลัมเบีย และนิการากัว ได้ตกลงร่วมกันขึ้นภาษีขาออกของกล้วยหอมซึ่งคิดจากบริษัท ฯ แต่เป็นการแน่นอนที่ข้อเสนอนี้จะต้องถูกคัดค้านจากกลุ่มบริษัท ฯ ที่ผลิตกล้วยหอม, บริษัท ฯ ใช้อิทธิพลบีบบังคับให้บางประเทศต้องถอนตัวออกจากข้อตกลงนั้น โดยการประกาศลดการผลิตและตัดเงินค่าจ้างของแรงงาน ทำให้เกิดการ

(๔๓) Mallet (1978), pp. 86 และ 89

* ความสำเร็จของกลุ่ม OPEC จัดเป็นกรณีพิเศษ เพราะมีศาสนาเป็นศูนย์กลางและได้รับการสนับสนุนจากรัสเซียและจีน นอกจากนี้อุปสงค์ต่อน้ำมันมีความยืดหยุ่นน้อยเป็นพิเศษ.

นัดหยุดงานจนเกิดความปั่นป่วนในหลายประเทศ นอกจากนี้บริษัท ๆ ดังกล่าวยังสามารถชักชวนคนงานท่าเรือในสหรัฐไม่ให้ขนถ่ายสินค้าจากประเทศเหล่านี้ เมื่อประเทศต่าง ๆ ถูกบีบบังคับมาก ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ความพยายามนี้ก็ประสบความสำเร็จ โดยประเทศเหล่านี้ต้องยอมยกเลิกการขึ้นภาษีขาออกดังกล่าว^(๔๔)

จากคำอธิบายข้างต้นนั้น เราจะเห็นว่าบริษัท ๆ มีเครื่องมือ หรือกลไกแห่งอำนาจครอบงำที่มีประสิทธิภาพยิ่ง การใช้กลไกต่าง ๆ ในการเสริมอำนาจครอบงำขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่บริษัท ๆ ดำเนินการอยู่ ในบางกรณีบริษัท ๆ จะใช้กลไกบางอย่างมากกว่าอย่างอื่น ทำนองเดียวกันขนาดและความรุนแรงก็แตกต่างกัน ส่วนใหญ่แล้วบริษัท ๆ มีความแนบเนียนในการใช้กลไกเหล่านี้และยากที่จะตรวจสอบพฤติกรรมต่าง ๆ ของบริษัท ๆ เพราะการขาดแคลนข้อมูลและการเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องนี้ของผู้ตัดสินใจในประเทศด้อยพัฒนา (ถ้าหากมีความแน่วแน่ที่จะทำเช่นนั้นจริง) เราได้ทราบมาบ้างแล้วว่าผลแห่งการครอบงำของบริษัท ๆ เป็นอย่างไร แต่เพื่อที่จะเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องนี้อีก เราควรจะศึกษาถึงการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการเมืองของนักเขียนผู้บุกเบิกและเปิดเผยพฤติกรรมต่าง ๆ ของบริษัท.

๖. ทฤษฎีทางเศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยบริษัทระหว่างประเทศ

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกขาดเครื่องมือการวิเคราะห์ที่มีพลัง ในการที่จะเจาะลึกลงไปถึงสาระและโฉมหน้าที่แท้จริงของบริษัท ๆ ส่วนใหญ่เป็นเพราะการเน้นเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สามารถวัดออกมาเป็นหน่วยต่าง ๆ ได้ และมีกรรม ๆ หรือเหมาว่าปัจจัยอื่น ๆ นั้นเป็นสิ่งที่กำหนดให้ วิธีการวิจัยเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ขัดแย้งกับระบบเศรษฐกิจสังคมที่เป็นอยู่ จึงได้รับการเผยแพร่และส่งเสริมออกไปจากประเทศพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางวิชาการ การจะเข้าใจถึงความสลบซับซ้อนในพฤติกรรมของบริษัท ๆ ต้องการเครื่องมือในการวิเคราะห์อีกอย่างหนึ่ง คือหลักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) การเปิดเผยพฤติกรรมที่แท้จริงของบริษัทเป็นไปอย่างเชื่องช้าในประเทศไทย ก็เนื่องมาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในประเทศมีนโยบายการศึกษาที่จำกัดอยู่ภายในกรอบของทฤษฎีนีโอคลาสสิก มุ่งสอนให้นิสัยมีทัศนคติแคบ ๆ และเน้นแต่เครื่องมือทางคำนวณมากกว่าการใช้ความคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เรามี "เสรีภาพทางวิชาการ" พอที่จะศึกษาเรื่องนี้มิใช่หรือ ?

(๔๔) Turner (1974), pp. 394-96, 400-402.

ผู้วิเคราะห์บทบาทของบริษัท ฯ โดยวิธีการแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองมีด้วยกันหลายท่าน (ดูรายชื่อในบรรณานุกรม) ในที่นี้เราจะให้ความสนใจกับนักเขียนผู้บุกเบิกเพียง ๔ คนเท่านั้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่างานของผู้อื่นไม่สำคัญแต่อย่างใด Kari Levitt ได้วิเคราะห์บทบาทของบริษัท ฯ ของสหรัฐว่ามีผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่ออาณาตอย่างไร เรายกกรณีอาณาตมากล่าวถึงด้วยเพื่อเน้นให้เห็นว่าแม้แต่ประเทศพัฒนาด้วยกันก็ประสบปัญหาอย่างมากมาจากบริษัท ฯ. A.G. Frank วิเคราะห์บทบาทของบริษัท ฯ จากประสบการณ์ในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา S. Hymer วิเคราะห์ถึงการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศในปัจจุบัน ภายใต้แผนงานของบริษัท ฯ ซึ่งมีสาขาอยู่ในประเทศต่าง ๆ ผลจากการจัดสรรทรัพยากรระดับโลกของบริษัท ฯ ทำให้เกิดการพัฒนาย่างไม่สมดุลย์ทั้งในแง่ระหว่างประเทศและภายในประเทศด้อยพัฒนาเอง P.M. Sweezy วิเคราะห์ทั่วไปถึงผลเสียจากกิจกรรมของบริษัท ฯ ในประเทศด้อยพัฒนา แต่เขาก็เสนอว่าการขยายตัวของบริษัท ฯ ก็มี “ผลดี” บางอย่างอยู่ด้วย สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างคือ ทุกคนได้ช่วยให้เห็นถึงอำนาจครอบงำวัฒนธรรมและอุดมการณ์ของบริษัท ฯ นอกเหนือจากการครอบงำด้านเศรษฐกิจและสังคม Frank และ Sweezy

ชี้ให้เห็นว่าการขยายตัวของบริษัท ฯ มีส่วนก่อกำเนิด “นายทุนนายหน้า” ซึ่งมาจากชนชั้นนำในประเทศด้อยพัฒนา เพื่อมารับใช้บริษัท ฯ เพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน

Kari Levitt^(๔๕) ได้ศึกษาบทบาทของบริษัท ฯ ในอาณาตอย่างละเอียด และสรุปว่าบทบาทของบริษัท ฯ ในปัจจุบันก็เหมือนกับบริษัท ในยุคอาณานิคม เช่น Hudson's Bay Company ของอังกฤษ ความสัมพันธ์ในด้านการผลิตและการค้าในปัจจุบันก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคที่เป็นอาณานิคมเลย ความแตกต่างก็มีอยู่บ้างในแง่ที่ว่าปัจจุบันมีหลายบริษัทและกิจการที่ทำอยู่นั้นครอบคลุมไปหลายสาขา บริษัท ฯ เหล่านี้กลายเป็นผู้ผูกขาดการประดิษฐ์สินค้าใหม่และผู้ผูกขาดการสร้างความต้องการ (want creation) และเป็นผู้กระจายความต้องการเหล่านี้และเทคนิคการผลิตไปทั่วทั้งประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจะตัดดวงผลกำไรจากการดำเนินธุรกิจทั่วโลก การดำเนินงานนี้ ได้ผลดีจนทำให้ประเทศที่เป็นเจ้าของบริษัท ฯ พัฒนาเร็ว ส่วนประเทศที่บริษัท ฯ เข้ามาดำเนินการหรือประเทศเจ้าบ้านเป็นแหล่งการผลิตที่พัฒนาช้า เพราะมีแต่โรงงานสาขาที่ผลิตตามคำบัญชาของสำนักงานใหญ่ในประเทศอื่น ความสัมพันธ์แบบนี้ก็เป็นแบบอาณานิคมใหม่ (neocolonialism) อาณานิคมเก่าเคยทำให้สังคมของเมืองขึ้นกระ-

(๔๕) Wheelwright (1974), pp. 39-40 และดูรายละเอียดใน Levitt (1970)

จัดกระจายอย่างไร อาณานิคมใหม่นี้ก็มีผลเช่นเดียวกัน ตัวอย่างสำคัญก็คือคานาดาเคยมีความสัมพันธ์ตามแกนตะวันออกตะวันตก คือ เป็นผู้ผลิตสินค้าขึ้นปรุ้มให้แก่อังกฤษ และปัจจุบันก็เกิดแกนเหนือใต้อันเป็นรูปอาณานิคมใหม่ขึ้นตรงต่อสหรัฐอเมริกา^(๔๖)

ในการที่บริษัทฯ ของสหรัฐไปดำเนินกิจการอย่างกว้างขวางในคานาดานี้ เป็นตัวอย่างอันดีที่ชี้ให้เห็นว่า แม้แต่ประเทศที่มีระดับพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมในเกณฑ์สูงก็ยังไม่สามารถที่จะควบคุมบริษัทฯ ได้ จากการสำรวจความคิดเห็นของชาวคานาดาชี้ให้เห็นว่าบริษัทฯ ได้กระทบกระเทือนนายทุนชาติอย่างมาก มีหลักฐานยืนยันได้ว่าบริษัทฯ ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสามารถในการประกอบการของชาวคานาดา นอกจากนี้บริษัทฯ ยังเข้าไปควบคุมกิจการท้องถิ่นที่สำคัญบริษัทฯ สหรัฐไม่ยอมใช้วัตถุดิบที่ผลิตได้ในคานาดาในสัดส่วนที่เหมาะสม ที่สำคัญก็คือการล่องล้อธิปไตยของคานาดา กล่าวคือ บริษัทฯ สหรัฐทำการกีดกันการค้าขายกับประเทศกลุ่มสังคมนิยมซึ่งคานาดามีความสัมพันธ์ทางการค้าอยู่ จึงมีลักษณะเหมือนกับเป็นการใช้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตโดยบริษัทฯ

A.G. Frank^(๔๗) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ศึกษาบทบาทของบริษัทฯ ในลาตินอเมริกาอย่างลึกซึ้ง

และเป็นผู้เสนอทฤษฎีว่าด้วยพัฒนาการแห่งความด้อยพัฒนาคนหนึ่งที่สำคัญ เขาสรุปว่าประเทศด้อยพัฒนาไม่มีทางพัฒนาทุนนิยมแห่งชาติขึ้นได้โดยอิสระ เขาชี้ให้เห็นว่าในการต่อสู้เพื่อขจัดอิทธิพลของบริษัทฯ นั้น พันธมิตรระหว่างนายทุนชาติและกรรมกรจะเป็นไปได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น และในไม่ช้าก็จะแตกแยกกัน นอกจากนี้ในการรวมกลุ่มของนายทุนชาติที่จะต่อสู้กับบริษัทฯ ก็จบลงแบบเดียวกันกล่าวคือ การแตกแยกของนายทุนชาติเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ นายทุนชาติจะถูกบังคับให้สวมบทบาทเป็นเพียงนายทุนนายหน้า (Comprador) ซึ่งสมคบกับนายทุนระหว่างประเทศในการกดขี่คนชาติเดียวกัน ในแง่นี้นายทุนชาติก็ตกเป็นเบี้ยล่างของนายทุนระหว่างประเทศ และสามารถดำเนินธุรกิจอยู่ในกิจการ การที่ฝ่ายหลังจะเห็นด้วยในขั้นนี้นายทุนชาติจะไม่สามารถพึ่งพากรรมกรและชาวนา เพื่อเป็นแนวร่วมในการขจัดอิทธิพลของนายทุนระหว่างประเทศ

การต่อสู้ต่าง ๆ เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะต้องใช้กำลังอาวุธในการกดขี่ประชาชนทั่วไปด้วย แต่ Frank เห็นว่าส่วนสำคัญของการกดขี่ที่สำคัญก็คืออาวุธในรูปของอุดมการณ์ทางการเมือง (Ideology) เมืองแม่หรือประเทศที่เป็นศูนย์กลาง เช่น สหรัฐจะทำการรุกรานทางอุดม

(๔๖) เรื่องเดียวกัน

(๔๗) Frank (1969), pp. 402-407 ; Wheelwright (1974), pp. 42-43.

การณื้ที่เรียกว่า “Technological pragmatism” ซึ่งหมายความว่า เทคโนโลยีของอเมริกัน สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้สารพัดอย่างถ้ายอมให้ผู้เชี่ยวชาญอเมริกันเข้าไปแก้ไข ไม่ว่าจะปัญหาอุตสาหกรรมเกษตร ปัญหาประชากร เทคโนโลยีของสหรัฐสามารถช่วยแก้ไขได้ทั้งนั้น นอกจากนี้การครอบงำทางอุดมการณ์ก็ยังปรากฏออกมาในรูปวัฒนธรรมตะวันตกหรือวิถีแบบอเมริกัน ซึ่งถ่ายทอดและปลูกฝังให้แก่คนในประเทศด้อยพัฒนา โดยฝ่ายสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น นิตยสาร Time Newsweek และ Life เป็นต้น และความคิดเห็นต่าง ๆ ก็ถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษาซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากอเมริกา โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญและตำราเรียนต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปประเทศเมืองแม่หรือศูนย์กลางไม่เพียงแต่ส่งทุน สินค้าและเทคโนโลยีโดยผ่านบริษัท ๆ ไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาเท่านั้น แต่ยังส่งวัฒนธรรมและอุดมการณ์ทางการเมืองของตนออกไปด้วย การทำเช่นนี้ก็ประสงค์ที่จะรักษาการครอบงำประเทศด้อยพัฒนาต่อไป เพื่อปิดบังอำพรางการทุจริตที่บริษัท ๆ เกี่ยวข้องอยู่ในประเทศด้อยพัฒนา และเพื่อหลบหลีกการถูกวิจารณ์อย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามกลุ่มนายทุนชาติและบริวาร ซึ่งมีผลประโยชน์โดยตรงกับบริษัท ๆ กันนิยมและชื่นชมวิถีชีวิตและความคิดเห็นที่บริษัท ๆ เสนอให้ บุคคลกลุ่มนี้ช่วยเผยแพร่

แพร่วัฒนธรรมตะวันตกต่อ ๆ ไป ในสภาวะเช่นนี้ประเทศด้อยพัฒนาก็จะต้องอยู่ในฐานะพึ่งพาอยู่ตลอดไป และวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของชาติ และให้สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ของประเทศก็ไม่มีทางอื่นได้นอกจากการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจใหม่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

S. Hymer^(๔๘) ได้อธิบายว่าการขยายตัวของบริษัท ๆ ออกไปทั่วโลก ได้ทำให้วิธีการค้าระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป คือจากลักษณะที่ค่อนข้างมีการแข่งขันมากไปเป็นแบบผูกขาดมากขึ้นทุกที ในการวิเคราะห์นี้เราแบ่งตลาดออกเป็นสามประเภทคือ ๑) ตลาดแห่งชาติของประเทศต่าง ๆ ๒) ตลาดระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่ส่งมาจากตลาดแห่งชาติ และ ๓) ตลาดในอาณาจักรของบริษัท ๆ ซึ่งแทรกตัวอยู่ในตลาดประเภท ๑ และ ๒) การขยายตัวของบริษัท ๆ ต่าง ๆ หมายความว่ามีการค้าทั้งระหว่างและภายในบริษัท ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการค้าภายในสาขาต่าง ๆ ภายในเครือบริษัท ๆ เดียวกันมีมากขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้ตลาดแห่งชาติและตลาดระหว่างประเทศแตกกระจาย (disintegrate) กล่าวคือราคาที่กำหนดในตลาดโลกมิได้เป็นไป

(๔๘) กุ Wheelwright (1974), pp. 42-43; Hymer (1970) และ Hymer (1970 a).

ตามพลังอุปสงค์และอุปทาน แต่เป็นไปตามการ
เลือกตั้งราคาเองตามชอบใจของบริษัท ๆ มาก
ขึ้นทุกที เมื่อตลาดในอาณาจักรของบริษัท ๆ
ขยายตัวมากขึ้นทุกที การแบ่งงานระหว่างประ-
เทศก็เป็นไปตามแผนงานของบริษัท ๆ ต่าง ๆ
ซึ่งมีสำนักงานใหญ่หรือศูนย์กลางอยู่ในมหานคร
ใหญ่เพียงไม่กี่แห่งของโลก เช่น New York
London และ Tokyo ส่วนนครหลวงของประเทศ
อื่น ๆ ก็เปรียบเสมือนเมืองธรรมดา เมือง
ธรรมดาก็เปรียบเสมือนหมู่บ้าน ในสภาพเช่นนี้
รายได้ การมีอำนาจ และรูปแบบการบริโภคน
ก็จะมีลำดับลดหลั่นกัน ลงมาจากศูนย์กลางใหญ่
ส่วนประเทศที่เทียบเท่าเมืองและหมู่บ้านต่างก็
ไม่มีอิสระและขาดอธิปไตยทั้งสิ้น เพราะต้องตก
อยู่ภายใต้การครอบงำของบริษัท ๆ บริษัท ๆ
สามารถใช้อำนาจผูกขาดทำการผลิตตามอำเภอใจ
ผลิตตามวิธีการและใช้เทคโนโลยีที่มักจะไม่สอด-
คล้องกับประเทศด้อยพัฒนาบริษัท ๆ ทุ่มเทบ-
ประมาณในการสร้างความต้องการต่อสินค้าขึ้น
มาโดยอาศัยสื่อมวลชนและเทคนิคการโฆษณา
ที่ก้าวหน้ามาก นอกจากนี้บริษัท ๆ ยังสามารถ
ใช้อำนาจในการขจัดคู่แข่งขึ้นในประเทศอื่นด้วย
การซื้อกิจการที่แข่งขันกัน และแนวโน้มนี้ทำ
ให้เกิดตลาดโลกถึงผูกขาดเพิ่มขึ้นทุกที (ในแง่
นี้ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศย่อมต้องมีการแก้ไข
ให้อีกมาก)

นอกจากนี้ Hymer ยังเสนอว่า การขยาย
ตัวอย่างรวดเร็วของบริษัท ๆ ในช่วงหลังสง-
ครามโลกครั้งที่สองนี้ ทำให้เศรษฐกิจของประเทศ
ที่มีกิจการของบริษัท ๆ อยู่มาก เกิดมีโครง-
สร้างแบบทวิลักษณะ (Dualism) เพิ่มขึ้น เพราะ
ภาคเศรษฐกิจที่มีบริษัท ๆ ดำเนินการอยู่ จะมี
การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีอัตรากำไรสูง และ
ค่าจ้างก็สูงกว่าภาคอื่นโดยเปรียบเทียบ ส่วนภาค
เศรษฐกิจที่ดำเนินการโดยนายทุนชาติก็มักจะมี
ลักษณะตรงข้าม ในประเทศด้อยพัฒนาลักษณะ
เศรษฐกิจแบบทวิลักษณะนี้ยิ่งจะขยายตัวมาก
ขึ้นกว่าเดิมเมื่อบริษัท ๆ ขยายกิจการการกระ-
จ่ายรายได้ของประเทศเหล่านี้จะเลวลงทุกที ทำ
ให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อย
พัฒนาแตกกระจาย และเกิดการพัฒนาใน
ลักษณะไม่เสมอภาคมากขึ้นทุกที

P.A. Baran และ P.M. Sweezy ได้ชี้ให้
เห็นถึงอำนาจครอบงำของบริษัทขนาดยักษ์เมื่อ
หลายปีมาแล้ว นอกจากนี้เขาได้เสนอว่า การจะ
เข้าใจกลไกของจักรวรรดินิยมในปัจจุบันต้อง
ศึกษาถึงบทบาทของบริษัทระหว่างประเทศ^(๔๙)
การขยายตัวของบริษัทไปสู่ประเทศด้อยพัฒนา
เป็นปรากฏการณ์แห่งการครอบงำทางเศรษฐกิจ
Sweezy มีความเห็นว่า โดยทั่วไป บริษัท ๆ
เข้ามาตั้งโรงงานสาขาในประเทศด้อยพัฒนา เพื่อ
ควบคุมตลาดสินค้าที่มีอยู่ก่อนแล้ว บริษัท ๆ

(๔๙) Baran and Sweezy (19-66).

มิได้เข้ามาสร้างตลาดขึ้นมาใหม่อย่างมากมาย ตลาดสินค้าที่มีอยู่เดิมนั้นประกอบด้วยสินค้าก่อน ข้างพุ่มเฟือยที่ชนชั้นนำในประเทศด้อยพัฒนา บริโภคกัน และก่อนหน้านั้นก็เป็นสินค้าที่นำ เข้าจากต่างประเทศ นอกจากนี้บริษัท ๆ ก็ผลิต ให้แก่ตลาดต่างประเทศอีกส่วนหนึ่ง แต่ส่วน หลังนี้ขึ้นอยู่กับภาวะของตลาดต่างประเทศซึ่ง ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถจะควบคุมได้ การ ดำเนินกิจการของบริษัท ๆ สอดคล้องกับผล ประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำจำนวนน้อยซึ่งช่วย สนองนโยบายการลงทุนเสรีและการกดค่าแรงไว้ ณ ระดับพอยังชีพ ปิดกั้นการเรียกร้องความ เป็นธรรมของผู้ใช้แรงงาน ๆ ล ๆ การขยายตัว ของบริษัท ๆ ในขั้นนี้สอดคล้องกับพัฒนาการ ทางการเมืองซึ่งอยู่ในรูปแบบเผด็จการทหารหรือ ตำรวจเต็มรูป ซึ่งครองอำนาจอยู่ทั่วไปในเอเชีย ออฟริกา และลาตินอเมริกา^(๕๐)

เนื่องจากบริษัท ๆ เข้าดำเนินการในด้าน การผลิตสินค้าผู้บริโภคแบบพุ่มเฟือยกับสินค้า ทุนจำนวนน้อย และผลิตเพื่อส่งออกบางส่วน ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถเสริมสร้าง การพัฒนาอย่างอิสระของตัวเองได้ ผลก็คือมี พัฒนาการแบบพึ่งพาซึ่งเป็นไปทั้งในด้านวัฒน ธรรมและเทคโนโลยี การเลียนแบบวิถีชีวิตใน ด้านต่าง ๆ ของชนชั้นนำจัดเป็นการพึ่งพาทาง วัฒนธรรม

ผลของพัฒนาการแบบพึ่งพาของประเทศ ด้อยพัฒนาซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของบริษัท ๆ ก็คือ การกลืนนายทุนชาติให้กลายเป็นผู้ใช้ ผลประโยชน์ของต่างชาติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การที่นายทุนชาติไม่สามารถแข่งขันกับบริษัท ๆ ผูกขาดได้ ก็ต้องลดฐานะลงมาเป็นนายหน้าให้ แก่บริษัท ๆ ในอีกด้านหนึ่งผลผลิตส่วนเกิน ของประเทศก็ถูกยกย้ายถ่ายเทออกไปยังต่างประ- เทศหลายรูปแบบด้วยกัน เช่นในรูปของกำไร จากการผลิต เงินที่ส่งไปชำระค่าดอกเบี้ยเงิน กู้และเงินหุ้น เงินสัมประทานบัตร หรือเงินที่ ส่งออกโดยบริษัท ๆ โดยวิธีตั้งราคาโอน (Transfer pricing) และเงินที่ส่งออกโดยชนชั้นนำ ไปเก็บไว้ ณ ธนาคารต่างประเทศเพราะความ ไม่แน่ใจในอนาคตของประเทศตนเอง

ประเทศที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของบริษัท ๆ จะได้รับผลดีอยู่สองประการในทัศนะของ Sweezy กล่าวคือ ประเทศเหล่านี้จะได้รับโลกทัศน์ใหม่ ซึ่งเป็นผลผลิตของประสบการณ์ที่ผู้ใช้แรงงาน ในยุโรปได้รับมาก่อนในศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ โลกทัศน์ใหม่นี้ก็คือความคิดในแง่วัตถุนิยมประ- วัติศาสตร์ โลกทัศน์นี้ได้ถูกกลืนเลือนและบิด เบือนในประเทศถิ่นกำเนิด และบัดนี้ก็ได้รับ การนำมาเพาะพันธ์ใหม่ในประเทศด้อยพัฒนา โดยการขยายตัวของบริษัท ๆ โลกทัศน์นี้จะแผ่ ขยายงอกงามขึ้นเพราะเป็นที่ซึ่งผลประโยชน์จาก

(๕๐) Sweezy (1978).

การพัฒนาตกอยู่ในมือคนส่วนน้อย ขณะที่คนส่วนใหญ่ นั้นถูกเอาเปรียบและอยู่ในภาวะยากจน ณ ที่ใดที่กิจกรรมของบรรษัท ฯ เป็นไปอย่างเข้มข้น โลกทัศน์นี้จะขยายตัวเร็วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลดีประการที่สองในความคิดเห็นของ Sweezy ก็คือการขยายตัวของอุตสาหกรรม การผลิตภายใต้การนำของบรรษัท ฯ จะก่อให้เกิดการขยายตัวของผู้ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นกลุ่มพลังกดดันสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคมและการขยายตัวของบรรษัท ฯ เป็นการยกระดับต่อสู้ทางชนชั้นเป็นระดับระหว่างประเทศ เขาจึงเห็นว่า บรรษัท ฯ เป็นแบบและกลไกของจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ เราจะวิเคราะห์ถึงเรื่องนี้ในตอนต่อไป

๑. บรรษัทระหว่างประเทศ : กลไก และรูปแบบของจักรวรรดินิยม

ก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงบทบาทของบรรษัท ฯ ในฐานะที่เป็นกลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม เราต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของจักรวรรดินิยมก่อน การศึกษาเกี่ยวกับจักรวรรดินิยมเต็มไปด้วยความแตกต่างในการตีความ และการให้คำนิยามอย่างมากมาย จักรวรรดินิยมจึงมีความหมายหลายอย่างตามแต่ผู้ศึกษาจะเลือกใช้ แต่กระนั้นก็ตาม ส่วนใหญ่จะเห็นพ้องกันว่าจักรวรรดินิยม คือความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ระหว่างประเทศ

โดยที่กลุ่มหนึ่งมีอำนาจครอบงำเหนือกลุ่มอื่นในระดับต่าง ๆ กัน ในที่นี้ จักรวรรดินิยมหมายถึง วิธีการที่ประเทศหรือกลุ่มประเทศหนึ่งใช้ในการครอบงำเหนือ (dominate) ประเทศอื่นหรือกลุ่มประเทศอื่น โดยที่ฝ่ายแรกสามารถรักษาความสัมพันธ์ในการครอบงำไว้ได้อย่างเป็นระบบที่มั่นคงเป็นเวลานาน (๕๑) ความสัมพันธ์ในการครอบงำดังกล่าว อาจจะเป็นแบบทางการ หรือ แบบไม่ทางการ กล่าวคือเป็นไปโดยการยึดครองประเทศอื่นเป็นอาณานิคม หรือโดยการโอนอำนาจปกครองแก่ชนชั้นนำของประเทศนั้น ๆ แต่ประเทศเจ้าอาณานิคมก็ยังคงรักษาการครอบงำด้านอื่น ๆ อยู่ต่อไป (ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม) เช่น การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ การลงทุนโครงสร้างทางกฎหมายและอุดมการณ์เมือง ฯลฯ (๕๒)

จักรวรรดินิยมอาจมีได้หลายประเภท (ดังจะกล่าวถึงข้างล่างนี้) แต่จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจจะมีบทบาทสำคัญและเป็นแกนกลางในการขยายตัวของจักรวรรดินิยมประเภทอื่น ๆ O' Conner ได้ให้คำอธิบายว่า จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ คือการที่ภูมิภาคหนึ่งหรือประเทศหนึ่งมีอำนาจครอบงำทางเศรษฐกิจเหนือประเทศอื่น โดยการควบคุมทรัพยากรในท้องถิ่นแห่งนั้นไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อสร้างประโยชน์แก่ฝ่ายแรกโดยก่อให้เกิดความสูญเสีย

(๕๑) ศุ กัลตุง (1972) p. 112.

(๕๒) O'Conner (1974) p. 171.

ในรูปต่าง ๆ แก่ท้องถิ่นนั้น วิธีการครอบงำทางเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือการควบคุมการใช้ทรัพยากรแท้จริงและทรัพยากรในสภาพเหลวของกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา การควบคุมเงิน การควบคุมเงินตราต่างประเทศ เงินออมทั้งใน ส่วนรัฐบาลและเอกชน ก็คือการควบคุมทรัพยากรในสภาพเหลว (liquid resources) การควบคุมทรัพยากรแท้จริง (real resources) ก็คือการควบคุมปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ในภาคการเกษตร การทำเหมืองแร่ การขนส่งและคมนาคม อุตสาหกรรมการผลิต ฯลฯ^(๕๓) การครอบงำทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มีรูปแบบซึ่งเปลี่ยนไปตามยุคสมัยแห่งประวัติศาสตร์ เราอาจแบ่งการครอบงำนี้ออกเป็นสามรูปแบบคือ^(๕๔)

๑) การครอบงำแบบอาณานิคม (Colonial-domination) คือการสมคบกันระหว่างนายทุนพาณิชย์นายทุนการเงิน และรัฐบาลของประเทศเจ้าอาณานิคมในการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศอาณานิคม กลไกสำคัญในการควบคุมนี้ก็คือ การผูกขาดทางการค้า เสริมด้วยการผูกขาดที่ดิน เหมืองแร่ และกำลังคน (คือ การค้าทาส) ในอาณานิคม. ๒) การครอบงำทางการเงินและการอุตสาหกรรม (Financial and industrial domination) นายทุนการเงินและนายทุนอุตสาหกรรมมีอิทธิพลมากในการวางนโยบายต่างประเทศเพื่อครอบงำเศรษฐกิจ

ในอาณานิคมต่อไป โดยการขยายการลงทุนผลิตสินค้าเกษตรและวัตถุดิบเพื่อนำไปใช้ในประเทศเจ้าอาณานิคม ขณะเดียวกันอาณานิคมก็พัฒนาขึ้นเป็นตลาดสินค้า แหล่งวัตถุดิบและการลงทุนจากกลุ่มประเทศที่ครอบงำสินค้าที่ผลิตโดยเครื่องจักรหลังไหลเข้ามาทำลายอุตสาหกรรมการผลิตแบบดั้งเดิม อาณานิคมถูกแปรสภาพเป็นเพียงผู้ผลิตสินค้าขั้นปฐมและผู้บริโภคสินค้าอุตสาหกรรมจากเจ้าอาณานิคม การครอบงำในรูปแบบนี้เกิดราวปลายศตวรรษที่ ๑๙ กลไกสำคัญในช่วงนี้ก็คือ การผูกขาดทางการเงิน แม้นายทุนอุตสาหกรรมก็มีบทบาทสำคัญแต่ก็ต้องอาศัยกั๊กยืมเงินจากนายทุนการเงิน และมีหลายกรณีทั้งสองฝ่ายต่างก็มีอิทธิพลเกี่ยวดองกัน ๓) การครอบงำทางเทคโนโลยี (Technological domination) การครอบงำแบบนี้เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อประเทศด้อยพัฒนาซึ่งโดยมากพ้นจากการเป็นอาณานิคมทางการ ได้เริ่มนโยบายคุ้มครองและขยายอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศ ในแง่นี้ประเทศเหล่านี้ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีซึ่งผูกขาดโดยประเทศเจ้าอาณานิคมเก่า ขณะเดียวกันบริษัทการผลิตต่าง ๆ ได้แผ่ขยายสาขาออกไปหลายประเทศ และมีอิสระทางการเงินมากขึ้น และความจำเป็นในการพึ่งพานายทุนการเงินก็ลดลงไป บริษัทเหล่านี้เติบโตขึ้นเป็นบรรษัท

(๕๓) Ibid.,

(๕๔) คัดแปลงจาก Santos (1973) p. 110-111.

ระหว่างประเทศ ความสามารถในการผูกขาด เทคโนโลยีของบริษัทฯ ทำให้บริษัทฯ มีอำนาจอย่างเด็ดขาดในการครอบงำประเทศด้อยพัฒนา บริษัทฯ จึงเป็นกลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยมในปัจจุบัน^(๕๕)

เพื่อที่จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์และบทบาทของบริษัทฯ ในฐานะที่เป็นจักรวรรดินิยมในลักษณะต่าง ๆ จึงควรที่จะจำแนกจักรวรรดินิยมออกเป็นประเภทต่าง ๆ J. Galtung ได้แยกจักรวรรดินิยมออกเป็น ๕ ประเภทคือ ๑) จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ ๒) จักรวรรดินิยมทางการเมือง ๓) จักรวรรดินิยมทางทหาร ๔) จักรวรรดินิยมการสื่อสารและคมนาคม และ ๕) จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม J. Galtung ไม่ยอมรับว่าจักรวรรดินิยมประเภทใดจะสำคัญกว่ากัน การเรียงลำดับดังกล่าวมิได้ตั้งใจจะแสดงความสำคัญ

โดยเปรียบเทียบแต่อย่างใด^(๕๖) ส่วนบางคนเห็นว่าจักรวรรดินิยมเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองมากกว่าอย่างอื่น^(๕๗) แต่อย่างไรก็ดี ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เสนอมานี้แล้วในตอนต้น ๆ ของบทความนี้ ช่วยให้เรารูปร่างได้อย่างมั่นใจว่าบริษัทเข้าไปมีบทบาทอยู่ในจักรวรรดินิยมแทบทุกประเภท จักรวรรดินิยมจึงเป็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจมากกว่าอย่างอื่น ดังจะเห็นได้ว่าบริษัทฯ มีกิจกรรมเกี่ยวข้องอยู่หลายรูปแบบไม่ว่าทางเศรษฐกิจโดยตรง การทหาร การสื่อสารและคมนาคม หรือวัฒนธรรม เราสามารถอธิบายเรื่องนี้ได้เพียงสังเขปเท่านั้น และตารางที่ ๓ ข้างล่างนี้จะช่วยแสดงภาพส่วนรวมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศที่มีอำนาจครอบงำ ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญของจักรวรรดินิยมประเภทต่าง ๆ

ตารางที่ ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้อยพัฒนา กับประเทศพัฒนาตามประเภทของจักรวรรดินิยม

ประเภท	เศรษฐกิจ	การเมือง	การทหาร	การสื่อสาร	วัฒนธรรม
ประเทศพัฒนา สอน...ให้	การแปรรูปและ เครื่องมือการ ผลิต (สินค้าทุน)	การตัดสินใจ และตัวแบบ	การคุ้มกันและ เครื่องมือการ ทำลาย (อาวุธ ต่าง ๆ)	ข่าวสารและ เครื่องมือใน การสื่อสาร	การสอน ความ คิดริเริ่มและ ความเป็นอิสระ
ประเทศด้อย พัฒนา เสนอ...ให้	วัตถุดิบ และ ตลาด	การซื้อฟุ้ง และการ เลียนแบบ	ความมีระเบียบ และการใช้ ยุทธโศปกรณ์ แบบเก่า	เหตุการณ์ ผู้โดยสาร และการฟุ้งพาด	การเรียน การ พิสูจน์ว่าถูกต้อง

(๕๕) กู Baran and Sweezy (1966), O'Conner (1974) pp. 153-96.

(๕๖) Galtung (1972), pp. 1002-112.

(๕๗) เช่น Fieldhouse (1961)

ในแง่จักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจเราได้เห็นจากตอนต้น ๆ แล้วว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของทั้งสองกลุ่มเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน ประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีและการตลาดที่เหนือกว่า สามารถที่จะทำให้ประเทศด้อยพัฒนากลายเป็นแหล่งอุปทานวัตถุดิบ ตลาดสินค้าและแหล่งการลงทุน ในบางกรณีแม้จะมีการผลิตสินค้าภายในประเทศโดยอาศัยสินค้าทุนหรืออุปกรณ์จากประเทศพัฒนา แต่การผลิตมักจะมีขอบเขตจำกัดหลายอย่างเช่น ตลาดแคบ ถูกควบคุมไม่ให้ส่งผลิตภัณฑ์ไปขายต่างประเทศตามเงื่อนไขของสัญญาการค้าเทคโนโลยี เป็นต้น ฉะนั้นประเทศด้อยพัฒนาจึงไม่มีพัฒนาการที่เป็นอิสระได้ทางเศรษฐกิจและการถูกครอบงำทางเศรษฐกิจโดยประเทศพัฒนานี้จะมีลักษณะถาวรและยากที่จะสลัดออกไปได้เพราะบริษัทมีกลไกแห่งอำนาจครอบงำดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นที่ ๕ ข้างต้น

จักรวรรดินิยมทางการเมืองเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในสมัยการครอบครองอาณานิคม ในปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้เป็นแบบทางการ หรือปรากฏเด่นชัด แม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะมีอิสระเต็มทางการเมือง แต่ประเทศด้อยพัฒนาจำนวนมากต้องยอมอ่อนน้อมและปฏิบัติตามการตัดสินใจของประเทศพัฒนา การยอมปฏิบัติตามมีผลต่อไปถึงในแง่การเศรษฐกิจ การทหาร การสื่อสารฯ และวัฒนธรรมอีกทอด

หนึ่ง ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น บรรษัทพยายามทุกวิถีทางที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองมาปกป้องผลประโยชน์ของบรรษัท ทั้งอาศัยรัฐบาลของตนเองมาบีบบังคับประเทศด้อยพัฒนาที่เป็นเจ้าบ้าน ความสำเร็จของบรรษัท ในการวิ่งเต้นให้รัฐสภาสหรัฐแก้ไขกฎหมายการช่วยเหลือต่างประเทศ เพื่อรักษาทรัพย์สินของบรรษัทฯ แสดงถึงความสามารถของบรรษัท ในการครอบงำทางการเมือง นอกจากนี้บรรษัทฯยังพยายามใช้อำนาจการเงินเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศเจ้าบ้านโดยตรง การติดสินบนของบรรษัทฯ หลายแห่งที่เป็นข่าวโด่งดังไปทั่วโลกเป็นประจักษ์พยาน อันดีถึงการใช้อำนาจทางการเมืองของบรรษัทฯ

จักรวรรดินิยมทางทหารเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายเช่นเดียว สนธิสัญญาป้องกันร่วมกันในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกภายใต้การนำของประเทศมหาอำนาจเพียงไม่กี่ประเทศ แสดงถึงการพึ่งพาทางทหารของประเทศด้อยพัฒนา ประเทศพัฒนาเป็นผู้ผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ มาขายให้แก่ประเทศด้อยพัฒนาด้วยด้วยราคาผูกขาด นอกจากนี้ประเทศพัฒนายังเป็นฝ่ายชี้บงการให้ประเทศด้อยพัฒนาปฏิบัติตาม การยอมให้ต่างชาติมาตั้งฐานทัพในดินแดนของประเทศด้อยพัฒนาที่ประกาศตัวเองว่ามีเอกราชเป็นสิ่งที่บิดเบือนความจริงอย่างปราศจากความละเอียด การส่งทหารออกไปช่วยรบในประเทศอื่นในนาม “โลก

เสรี” ภายใต้การนำของประเทศมหาอำนาจ แสดงให้เห็นชัดถึงการเป็นบริวารของจักรวรรดินิยมทางทหาร การฝึกฝนทางทหารต่าง ๆ มักได้รับการสั่งสอนมาจากศูนย์กลางของประเทศพัฒนา โดยประกอบด้วยที่ปรึกษาทางทหารและการมาเยี่ยมเยียนเป็นประจำของผู้เชี่ยวชาญทหารจากศูนย์กลาง

บริษัท ๆ ที่มีชื่อในการผลิตสินค้าทางทหารที่สำคัญ บริษัท ๆ เหล่านี้มีประโยชน์โดยตรงกับการขยายตัวทางทหารและการสงครามในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก การขยายตัวของความต้องการทางทหารเป็นการขยายการผลิตและสร้างผลกำไรอย่างมหาศาลให้แก่บริษัท ๆ ที่ผลิตอาวุธต่าง ๆ กระทรวงกลาโหมของสหรัฐและรัฐบาลของหลายประเทศเป็นลูกค้าที่สำคัญของบริษัท ๆ ที่ผลิตอาวุธ เช่น Lockheed, General Motors, Boeing กลุ่ม Mitsubishi, Toshiba Electric บริษัท ๆ เหล่านี้ผลิตอาวุธที่มีพลังการทำลายสูง เช่นระเบิดนาปาล์ม เครื่องบินทิ้งระเบิด รถถัง ปืนและกระสุน รวมทั้งเรือรบ เป็นต้น^(๕๘) บริษัท ๆ เหล่านี้สร้างอิทธิพลในวงการทหาร โดยการจ้างข้าราชการที่ครบเกษียณจากกระทรวงกลาโหมหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอาวุธ ในปี ๑๙๖๐ อนุกรรมการของสหรัฐคณะหนึ่งรายงานว่ บริษัทใหญ่ๆ จำนวนราว ๗๐๐ กว่าแห่งที่รับสัญญา

การผลิตอาวุธให้แก่กระทรวงกลาโหม จ้างข้าราชการสัญญาบัตรที่ครบเกษียณเป็นจำนวนถึง ๑,๔๒๖ คน และในจำนวนนี้มีถึง ๒๕๑ คน ที่มียศในระดับนายพลมาแล้ว ในญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน บริษัทผลิตอาวุธที่สำคัญจ้างบุคคลระดับนายพลที่ครบเกษียณมากถึง ๑๖๖ คน ตามการสำรวจในปี ๑๙๖๐ ด้วยเหตุนี้อิทธิพลของบริษัท ๆ ที่มีต่อวงการทหารจึงมีอยู่มาก และจักรวรรดินิยมทางทหารก็ดำเนินไปโดยการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากบริษัทๆ

จักรวรรดินิยมการสื่อสารและคมนาคมก็เป็นอีกด้านหนึ่งที่บริษัท ๆ มีความสามารถในการครอบงำเป็นพิเศษ ประเทศด้อยพัฒนาตกอยู่ในฐานะพึ่งพาต่อประเทศพัฒนาอย่างเป็นทางการถาวรในแง่เครื่องมือสื่อสารและคมนาคม และมีบ่อยครั้งที่เครื่องจักรกลต่างๆ ที่ใช้แล้วมักจะถูกนำไปขายแก่ประเทศด้อยพัฒนาในรูปของความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจหรือทางทหาร นอกจากนี้การสื่อสารคมนาคมทั่วโลกมักจะอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทจากประเทศพัฒนา โดยเฉพาะในด้านการบินเร็วและการบินระหว่างประเทศ การสื่อสารอีกแง่หนึ่งที่สำคัญมากและมีผลต่อเนื่องไปสู่ด้านวัฒนธรรมด้วยก็คือ การส่งข่าวสารระหว่างประเทศ ซึ่งอยู่ภายใต้การผูกขาดของบริษัทข่าวสารใหญ่ๆ ของโลกเพียงไม่กี่แห่ง เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศ

(๕๘) Baran and Sweezy (1970) pp. 206-207; Halliday and McCormack (1973) pp. 107-118.

ด้อยพัฒนา มักจะถูกวิเคราะห์ตามความคิดเห็น
ของประเทศพัฒนา และส่งมาเผยแพร่ยังประ-
เทศด้อยพัฒนา ตัวแบบในการวิเคราะห์มักจะ
จงใจให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของบริษัท ฯ
เป็นหลัก แต่รูปแบบการเสนอมักจะซ่อนเร้น
เจตนาอันแท้จริงอันนี้ไว้ ประเทศด้อยพัฒนา
จึงเป็นเพียงแหล่งที่รับข่าวสารและแหล่งกำเนิด
ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่เกิดขึ้น
เพราะการบงการอยู่เบื้องหลังของกลุ่มผลประโยชน์
ในประเทศด้อยพัฒนากับผู้สมรู้ร่วมคิดใน
ประเทศด้อยพัฒนา การสร้างข่าวสารขึ้นมาเพื่อ
ประโยชน์ทางทหารและการเมืองของบุคคลบาง
กลุ่มได้รับการตอบสนองจากบริษัทฯ ข่าวสาร
อย่างดี การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างมี
จังหวะและเป็นระบบที่แนบเนียน และได้ผลดี
ในการครอบงำความคิดของคนในประเทศด้อย
พัฒนา นี่คือจักรวรรดินิยมการสื่อสารและ
คมนาคมซึ่งเชื่อมโยงกันมากกับจักรวรรดินิยม
ทางวัฒนธรรม

ในแง่จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม^(๕๙) มี
การแบ่งงานกันอย่างเป็นสัดส่วนระหว่างผู้สอน
หรือประเทศพัฒนาและผู้เรียนหรือเลียนแบบซึ่ง
เป็นประเทศด้อยพัฒนา. โดยอาศัยสื่อการสอน
ต่าง ๆ ในแง่สถาบันการศึกษาแบบตะวันตก
สถาบันวิจัยต่าง ๆ หนังสือและตำราต่าง ๆ และ
ภายหลังก็ผ่านมาในรูปของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ

ประเทศพัฒนาสามารถครอบงำความคิดและรูป
แบบของวัฒนธรรมในประเทศด้อยพัฒนาไว้ ได้
สื่อมวลชนทุกชนิดช่วยเสริมพลังจักรวรรดินิยม
ทางวัฒนธรรมอย่างดี จึงไม่มีข้อสงสัยว่าชนชั้น
นำผู้ยึดกุมอำนาจในประเทศด้อยพัฒนาสามารถ
ลอกเลียนวัฒนธรรมของประเทศพัฒนาได้อย่าง
ซื่อสัตย์ แพ้ชั้นต่าง ๆ ที่เผยแพร่ทั่วไปโดยสื่อ
มวลชนทุกชนิดล้วนแต่เป็นเครื่องมือที่บริษัทฯ
ใช้ในการครอบงำทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย
และสถาบันวิจัยต่าง ๆ ในประเทศพัฒนาได้รับ
เงินอุดหนุนจากบริษัทฯ จำนวนมากซึ่งบริจาค
ผ่านมูลนิธิต่างๆ ในนามของบริษัทฯ บริษัทฯ
หลายแห่งบริจาคหุ้นให้แก่มหาวิทยาลัย และ
บริจาคเงินตั้งกองทุนเพื่อสร้างตำแหน่งระดับ
ศาสตราจารย์ขึ้นมาในมหาวิทยาลัย ในแ่งนี้
มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยก็มักจะไม่มีอิสระใน
ด้านวิชาการเต็มที่ การสอนและทฤษฎีที่
ศาสตราจารย์ผู้มีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
ก็เป็นไปโดยสอดคล้องกับผลประโยชน์ของบริ-
ษัทฯ ถ้าจะย้อนมาดูทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ตำรา
และบทความต่าง ๆ ที่เขียนโดยผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้
ในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐ ส่วนมากแล้วจะสรุป
ว่าการลงทุนต่างประเทศและความช่วยเหลือ
ระหว่างประเทศและความช่วยเหลือระหว่าง
ประเทศ (ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของ
บริษัทฯ โดยตรง) เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้

(๕๙) หลักฐานและรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของบริษัทฯ ทางด้านการสร้างวัฒนธรรม ดู Mattelart (1978)

ประเทศด้อยพัฒนาสามารถพัฒนาขึ้นได้ ส่วนใหญ่มักจะเลยที่จะกล่าวถึงผลเสียต่าง ๆ เช่นไม่กล่าวถึงปัญหาที่บรรษัทฯ ได้ก่อขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะในลาตินอเมริกา ไม่กล่าวถึงข้อจำกัดของความช่วยเหลือระหว่างประเทศในแง่ที่มันเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เป็นเครื่องมือในการผูกมัดประเทศด้อยพัฒนา และที่สำคัญก็คือเป็นช่วงทางในการสร้างกำไรมหาศาลให้แก่บรรษัทฯ เพราะสามารถตั้งราคาสินค้าที่ประเทศด้อยพัฒนาซื้อด้วยเงินช่วยเหลือตามอำเภอใจเป็นต้น^(๖๐) ในบางกรณีความคิดที่ก้าวหน้าก็ถูกกีดกันจากวงการวิชาการในประเทศที่ประกาศตนเองเป็นผู้นำของโลกเสรี ตัวอย่างที่สำคัญคือกรณีของ Paul Barn ผู้เขียนบทความบุกเบิกเกี่ยวกับปัญหาของประเทศด้อยพัฒนา บทความของเขาชื่อ "On the Political Economy of Backwardness" ถูกวิจารณ์ โดยศาสตราจารย์ ซึ่งอยู่ในกองบรรณาธิการของวารสารทางวิชาการหลายแห่ง ว่าไม่ดีพอถึงขั้นจะตีพิมพ์ได้ ต่อมาเมื่อได้ตีพิมพ์ในราวปี ๑๙๕๒ บทความนี้ก็สามารถพิสูจน์ตัวเองได้อย่างเด่นชัด โดยจุดไฟความคิดใหม่ ในการวิเคราะห์ปัญหาของประเทศด้อยพัฒนาโดยเฉพาะในช่วง ๑๐ ปีที่แล้วมา^(๖๑)

นักวิชาการที่ก้าวหน้าและมีความคิดริเริ่มต้องประสบปัญหาอย่างมากในมหาวิทยาลัย จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้สถานการณ์จึงค่อยดีขึ้นบ้าง แต่กระนั้นก็ตามอาจารย์หลายคนไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์ ทง ๆ ที่มีผลงานทางวิชาการตีพิมพ์ทั่วโลก ทั้งนี้เพราะเขาเสนอทฤษฎีขัดผลประโยชน์ของบรรษัทฯ และบรรษัทฯ ก็มีตัวแทนนั่งอยู่ในสภามหาวิทยาลัย หรือ Senate ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ สถานการณ์เช่นนี้อาจจะมีอยู่ต่อไปบ้างในหลายสถาบัน และย้าให้เห็นความสำคัญของบรรษัทฯ ในจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม

จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมให้คุณประโยชน์แก่บรรษัทฯ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ นั้น โดยมากแล้วผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ มักจะมาเผยแพร่เทคโนโลยีหรือประสิทธิภาพของสินค้าที่บรรษัทฯ ผลิต ตัวอย่างที่น่าสนใจก็ได้แก่การที่ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางพลังงานนิวเคลียร์เดินทางไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหลายแห่งเพื่อบรรยายถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ และเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของโรงงานไฟฟ้า ประมาณว่าดีหลายอย่าง แต่ว่าปิดตันทุนที่แท้จริง นำแต่ตัวเลขของบรรษัทฯ ผลิตไฟฟ้าประมาณ

(๖๐) กุ Hayter (1971), Goulet and Hudson (1971) และ Inostroza (1973) O'Conner (1974), pp. 189-90.

(๖๑) บทนำใน Wheelwright (1974); และกุ Baran (1973), Frank (1969), Sunkel (1973). และได้ข้อมูลจากการซักถามนักวิชาการก้าวหน้าหลายคนที่สอนอยู่ในสหรัฐ

มาแสดง ปกปิดผลเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากความบกพร่องในการจัดสรรบางอย่าง โรงงานบางชนิดที่ถูกสั่งปิดดำเนินการแล้วในประเทศพัฒนา ก็มักจะถูกนำมาเผยแพร่ในประเทศด้อยพัฒนา โดยอาศัยศาสตราจารย์มีชื่อ ซึ่งในแง่นี้ก็คือผู้ที่ทำหน้าที่ไม่ต่างจากพนักงานขายของบริษัทฯ เหล่านั้นนั่นเอง

๘. สรุปความ

หลังจากที่ได้กล่าวถึงความหมาย ความ เป็นมา และการขยายตัวของบริษัทฯ ระหว่างประเทศ เราก็ได้เผยโฉมหน้าอันแท้จริงของ บริษัทฯ โดยได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับคุณ ประโยชน์ที่บริษัทฯ มีต่อประเทศเจ้าบ้าน ประ สบการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศซึ่งมีบริษัทฯ ดำเนินการอยู่มากและเป็นเวลานาน พอจะเป็น เครื่องชี้ให้เรามองเห็นแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นใน ประเทศเรา นอกจากนี้ เราก็ได้วิเคราะห์ถึง กลไกแห่งอำนาจครอบงำของบริษัทฯ โดยเฉพาะในด้านการทำางอย่างประสานกันดี ระหว่างกลไกทั้งสี่อย่าง คือ การควบคุมทาง เทคโนโลยี การควบคุมทางการเงิน อำนาจใน การตั้งราคา และการใช้อำนาจทางการเมือง กลไกเหล่านี้รักษาและขยายอำนาจครอบงำของ บริษัทฯ ที่มีต่อประเทศด้อยพัฒนา ความสลับ ซับซ้อนในพฤติกรรมของบริษัทฯ ไม่สามารถ

ที่จะอธิบายได้ด้วยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก เราต้องใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) จึงจะสามารถเจาะลงไปถึงสาระและโฉมหน้าอัน แท้จริงของบริษัทฯ ได้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ การเมืองของนักเขียนต่าง ๆ สรุปอย่างสอดคล้อง กันว่า การขยายตัวของบริษัทฯ ทำให้ระบบ เศรษฐกิจแห่งชาติแตกกระจาย และเป็นการ ทำลายอธิปไตยในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและ การเมืองของประเทศเจ้าบ้าน ไม่มีข้อสงสัยว่า บริษัทฯ มีอำนาจครอบงำในด้านต่าง ๆ มาก เพียงใด ดังนั้นเราจึงมีข้อยุติว่าบริษัทฯ ก็คือ รูปแบบและกลไกของจักรวรรดินิยมในสมัย ปัจจุบันนั่นเอง บริษัทฯ ทำหน้าที่เป็นกลไก สำคัญในจักรวรรดินิยมประเภทต่าง ๆ อย่างไร เป็นหัวข้อสุดท้ายของบทความนี้

จนบัดนี้ เราก็พอจะเข้าใจถึงลักษณะทั่วไป ของพฤติกรรมและปัญหาซึ่งเกิดจากบริษัทฯ ที่ประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ต้องประสบใน ระดับต่างๆ กัน ถึงแม้ว่าการแก้ไขปัญหาก็เป็น อีกเรื่องหนึ่งแต่การเข้าใจแหล่งที่มา ลักษณะทั่วไป และขนาดของปัญหาจากบริษัทฯ ที่อาจจะ เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ก็คงเป็นการเริ่มต้น ที่ดีในการแก้ปัญหาเหล่านี้ และถ้าปัญหาขนาด ร้ายแรงเหล่านี้จำเป็นต้องเกิดในประเทศไทยอย่าง หลีกเลียงไม่ได้ในอนาคต เราก็พอจะรู้หนทาง ได้ว่าจะต้องทำอะไรดี

บรรณานุกรม

- กองโครงการเศรษฐกิจ, สศช. (๒๕๒๐) *การวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔* (ภาค ๑ แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม)
- Baran, Paul A. (1973) *The Political Economy of Growth* (A Pelican Book).
- Baran, P.A. and P.M. Sweezy (1966), "Notes on the Theory of Imperialism," *Monthly Review*, Vol. 17 (March, 1966).
- Baran, Paul A. and Sweezy, Paul M. (1970) *Monopoly Capital, An Essay on the American Economic and Social Order*, (A Pelican Book).
- Barnet, R.J. (1972) *The Roots of War* (Baltimore : Penguin Books).
- Blair, J.M. (1972). *Economic Concentration, Structure, Behaviour and Public Policy*, (New York : Harcourt Brace Jovanovich).
- Fieldhouse, D.K. (1961) "Imperialism, An Historiographical Revision," *Economic History Review*, 2nd Series, Vol XIV, (No. 2, 1961).
- Foreign Companies in Thailand* (Bangkok, JETRO, 1974).
- Frank, Andre G. (1969), *Latin America : Underdevelopment or Revolution* (New York, Monthly Review Press).
- Galbraith, J.K. (1967) *The New Industrial State* (Boston, Houghton Mifflin).
- Galtung, Johan (1972), "A Structural Theory of Imperialism," *The African Review*, Vol. 1 (April, 1972).
- Goulet, Denis and M. Hudson (1971), *The Myth of Aid* (New York, Orbis Press).
- Griffin, K. (1977), "Multinational Corporations and Basic Needs Development," *Development and Change*, Vol.8 (Jan. 1977), pp. 11-76).
- Halliday, Jon and Gavan McCormack (1973), *Japanese Imperialism Today, Co-Prosperity in Greater East Asia* (New York, Monthly Review Press).
- Hayter, T. (1971) *Aid as Imperialism* (Harmondsworth, Penguin Books).
- Henderson, D.F. (1975), *Foreign Enterprise in Japan, Laws and Policies*, (Tokyo, C.E. Tuttle Co.)

- Hymer, Stephen (1970) "The Efficiency (Contradictions) of Multinational Corporations," *American Economic Review, Papers and Proceedings*, (May, 1970).
- Hymer, Stephen (1970 a) "The Multinational Corporation and Uneven Development," in Bhagwati, ed., *Economics and World Order* (World Law Lund, 1970)
- Inostroza, Alfonso (1973), "The World Bank and Imperialism," in Wilber (1973), pp
- Lall, Sanjaya (1974) "Transfer-Pricing and Multinational Corporations", *Monthly Review* (December, 1974).
- Lall, Sanjaya (1977), "Medicines and Multinationals: Problems in the Transfer of Pharmaceutical Technology to the Third World," *Monthly Review* (March, 1977), pp. 19-30).
- Lall, Sanjaya and Senaka Bibile (1977), "The Political Economy of Controlling Transnationals: The Pharmaceutical Industry in Sri Lanka (1972-1976), *World Development*, Vol. 5 (No. 8, 1977).
- Lea, Sperry and Simon Webley (1973), *Multinational Corporations in Developed Countries : A Review of Recent Research and Policy Thinking* (British - North American Research Association).
- Levitt, Kari (1970) *Silent Surrender, the Multinational Corporation in Canada* (Toronto. Macmillan Co.)
- Magdoff, Harry (1969), *The Age of Imperialism, the Economics of US. Foreign Policy*, (New York, Modern Reader Paper).
- Mallet, Marisn (1978) "Causes and Consequences of the October '76 Coup,' *Journal of Contemporary Asia* Vol. 8, (No. 1, 1978).
- Mattelart, A. (1978) *Multinational Corporations and the Control of Culture: The Ideological Apparatuses of Imperialism* (Harvester Press).
- Merhav, M. (1969), *Technological Dependence Monopoly, and Growth*, (Oxford, Pergamon Press).
- Muller, R. (1973), "The Multinational Corporation and the Underdevelopment of the Third World," in Wilber (1973), pp. 124-51.

- Mytelka, L.K. (1978), "Licensing and Technology Dependence in the Adean Group," *World Development*, Vol. 6, pp. 447-59.
- Nakauchi, T. (1975) *Japanese Investment and Financing Through Banking Institution in Thailand* (Bangkok, ECOGEN, Report No. 18)
- O'Conner, James (1974), *The Corporations and the State* (New York, Harper Torchbooks).
- Olson, R.S. (1977), "Expropriation and International Economic Coercion: Ceylon and the "West" 1961-65", *Journal of Developing Areas*, vol. 11 (Jan. 1977), 205-266,
- Ozawa, T. (1974), *Japan's Technological Challenge to the West, 1950-1974: Motivation and Accomplishment*. (Cambridge, Mass., M.I.T. Press).
- Penrose: E.T. (1968), *The Large International Firm in Developing Countries: the International Petroleum Industry* (Allen & Unwin).
- Penrose, Edith (1970), "International Economic Relations and the Large International Firm," in E.F. Penrose, Peter Lyon and Edith Penrose, *The New Orientations, Essays in International Relations*, (London, Frank Cass, 1970), 107-136.
- Radice, Hugo, ed., (1975), *International Firms and Modern Imperialism*. (Penguin Modern Economic Reading).
- Santos, T.D. (1973), "The Structure of Dependence." in Wilber (1973), pp. 109-117.
- Sunkel, Osvaldo (1973), "Transnational Capitalism and National Disintegration in Latin America," *Social and Economic Studies*, Vol. 22 (March 1973), pp. 132-76.
- Sweezy, P.M. (1978), "Multinational Corporations and Banks," *Monthly Review* Vol. 29 (Jan. 1978).
- Tugendhat, C. (1975), *The Multinationals*, (The Penguin Book).
- Turner, Louis (1974), "Multinational Companies and the Third World," *The World Today* (September, 1974).
- Vaitos, C. (1974), *Intercountry Income Distribution and Transnational Enterprises*, (Oxford, Clarendon).
- Wheelwright, E.L. (1974) *Radical Political Economy, Collected Essays* (Sydney, Australia and New Zealand Book Co.)
- Wilber, C.K. (1973), ed., *The Political Economy of Development and Underdevelopment*, (New York, Random House).